

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

Допускається до захисту:
завідувач кафедри міжнародних
економічних відносин, доктор
економічних наук, професор
_____ Марина САВЧЕНКО
« ____ » _____ 2024 р.

Перспективи поглиблення інтеграційних процесів у світі

Спеціальність 292 Міжнародні економічні відносини
Освітньо-професійна програма «Міжнародний бізнес. Бізнес-переклад»

Комплексна кваліфікаційна (бакалаврська) робота

Частина 1. Виклики та перспективи економічної інтеграції в країнах ASEAN

Виконавець: Олександра КВАСНИЦЬКА
Науковий керівник: Марина САВЧЕНКО

Частина 2. Міжнародні інтеграційні процеси: виклики та можливості для системи міжнародних економічних відносин

Виконавець: Дар'я ОРИШКО
Науковий керівник: Юлія ІЩУК

Частина 3. Виклики та перспективи економічної інтеграції в країнах Азії

Виконавець: Валерія КАРДЕНАС
Науковий керівник: Марина САВЧЕНКО

Частина 4. Процеси регіональної економічної інтеграції країн ЄС

Виконавець: Тетяна РОМАНЕЦЬ
Науковий керівник: Зорина АТАМАНЧУК

Частина 5. Економічна інтеграція країн Північної Америки

Виконавець: Юлія ОСТАПЕНКО
Науковий керівник: Марія ШКУРАТ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

РОМАНЕЦЬ ТЕТЯНА ПАВЛІВНА

Допускається до захисту:
завідувач кафедри міжнародних
економічних відносин, доктор
економічних наук, професор
_____ Марина САВЧЕНКО
« _____ » _____ 2024 р.

Процеси регіональної економічної інтеграції країн ЄС

Спеціальність 292 Міжнародні економічні відносини
Освітньо-професійна програма «Міжнародний бізнес. Бізнес-переклад»

Кваліфікаційна (бакалаврська) робота

Науковий керівник:
Зорина АТАМАНЧУК, доцент кафедри
міжнародних економічних відносин,
кандидат економічних наук, доцент

_____ підпис

Оцінка: _____ / _____ / _____
(бали / за шкалою ЄКТС / за національною
шкалою)
Голова ЕК: _____
(підпис)

Вінниця – 2024

АНОТАЦІЯ

Романець Т.П. Комплексна кваліфікаційна бакалаврська робота *Перспективи поглиблення інтеграційних процесів у світі*. Процеси регіональної економічної інтеграції країн ЄС. Спеціальність 292 Міжнародні економічні відносини. Освітня програма «Міжнародний бізнес. Бізнес-переклад». Донецький національний університет імені Василя Стуса. Вінниця, 2024.

У роботі розглянуто теоретичні основи регіональної економічної інтеграції, визначено її сутність, етапи та форми. Проаналізовано історичний розвиток європейської інтеграції, а також ключові угоди та організації, що сприяють цьому процесу, зроблено висновки та надано рекомендації щодо підвищення ефективності регіональної економічної інтеграції країн Європи, зокрема, підкреслено важливість підтримки стабільного економічного зростання та високого рівня добробуту громадян.

Ключові слова: регіональна економічна інтеграція, Європейський Союз, ВВП, інвестиції, експорт, імпорт, кореляційно-регресійний аналіз.

68 с., 7 табл., 19 рис., бібліограф.: 47 найм.

ABSTRACT

Romanets T.P. Complex qualification bachelor's thesis *Prospects of deepening integration processes in the world*. Processes of regional economic integration of EU countries. Specialty 292 International Economic Relations. Educational Program «International Business. Business Translation». Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2024.

The paper examines the theoretical foundations of regional economic integration, defines its essence, stages and forms. The author analyzes the historical development of European integration, as well as key agreements and organizations that facilitate this process, draws conclusions and provides recommendations for improving the efficiency of regional economic integration in Europe, in particular, emphasizes the importance of maintaining stable economic growth and a high level of well-being of citizens.

Keywords: regional economic integration, European Union, GDP, investments, exports, imports, correlation and regression analysis.

68 p., 7 tabl., 19 fig., bibliography: 47 items.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ	9
1.1 Поняття та сутність регіональної економічної інтеграції	9
1.2 Форми та рівні регіональної економічної інтеграції	15
1.3 Теоретичні концепції регіональної економічної інтеграції	21
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ПРОЦЕСІВ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ В ЄВРОПІ	28
2.1 Передумови та фактори, що стимулюють регіональну економічну інтеграцію в Європі	28
2.2 Інституційна основа регіональної економічної інтеграції в Європі	32
2.3 Вплив регіональної економічної інтеграції на економіку країн Європи	39
РОЗДІЛ 3 УКРАЇНА ТА ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ	49
3.1 Передумови та перспективи євроінтеграції України	49
3.2 Участь України в європейських інтеграційних проектах	55
3.3 Проблеми та виклики процесів євроінтеграції для України	61
ВИСНОВКИ	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	72

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сучасний етап міжнародних відносин відзначається розширенням інтеграційних процесів. Починаючи з другої половини XX століття, інтеграція стала ключовим інструментом, який прискорив розвиток регіональних економік країн-членів інтеграційних об'єднань та підвищив їх конкурентоспроможність на світовому ринку. Однією з ключових характеристик сучасних міжнародних економічних відносин є економічна інтеграція, що виникла внаслідок поглиблення міжнародного територіального поділу праці під впливом глобалізації та регіоналізації. На сучасному етапі розвитку міждержавних відносин, міжнародна економічна інтеграція стала головною підсистемою світової економіки. З огляду на значущість цього явища для глобальної економіки, було здійснено ретельний аналіз еволюції поглядів на проблеми економічної інтеграції. У сучасному світі неможливо уявити діяльність будь-якого суб'єкта в ізоляції від навколишнього світу. На відміну від звичайного співробітництва, що базується, головним чином, на торгівлі, міжнародна інтеграція відрізняється подальшим поглибленням всебічних зв'язків, нарощенням виробничих процесів окремих країн, а також допомагає країнам більш раціонально використовувати сировинні, паливні та трудові ресурси, поліпшуючи територіальний поділ праці. Проте, разом з позитивними аспектами розвитку інтеграції, існують і негативні моменти. Країни зіткнулися з викликами, які можуть затягувати процеси об'єднання на довгі роки, що негативно позначається на їхній економіці та призводить до негативних наслідків.

Європа стала центром розвитку інтеграції через ряд об'єктивних та суб'єктивних причин. Протягом своєї історії вона пройшла широкий спектр взаємодії між суб'єктами міжнародного життя, від конфліктів до тісної співпраці, яка поступово перейшла до інтеграції. Це означає перетворення окремих національних економік на єдиний багатонаціональний господарський комплекс з утворенням наднаціональних інститутів. Інтеграційні процеси є новою формою

міждержавної взаємодії, спрямованою на виникнення міждержавних та наддержавних об'єднань. Динамічний розвиток інтеграційних процесів став важливою характеристикою сучасного світового господарства. Це вимагає вивчення закономірностей розвитку інтеграції для утворення повноцінної картина світу.

На сьогодні головну увагу вивченню інтеграційних процесів у світовій економіці, їх ролі у глобалізації світогосподарських зв'язків згідно із закономірностями розвитку міжнародної інтеграції приділяють українські науковці, зокрема: А. Голіков, О. Довгаль, А. Кирєєв, О. Маковоз, І. Матюшенко, Н. Пархоменко, В. Сідоров, А. Філіпенко, С. Циганов, Т. Орехова, І. Хаджинов, Т. Щербина, С. Якубовський та інші. Серед іноземних вчених, які досліджували питання регіональних інтеграційних процесів, сформулювали поняття та визначили етапи і форми розвитку цього процесу в глобальному масштабі, слід виокремити наукові праці Б. Баласса, Де Бірса, Э. Бриггса, Дж. Вайнера, Х. Джонсона, Л. Ліндберга, А. Сміта, Е. Хааса та інших.

Метою роботи полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних засад та розробці практичних рекомендацій щодо перспектив поглиблення інтеграційних процесів у світі у контексті економічної інтеграції в країнах ЕС.

Поставлена мета обумовлює вирішення низки завдань:

- окреслити поняття та сутність регіональної економічної інтеграції;
- охарактеризувати форми та рівні регіональної економічної інтеграції;
- розглянути теоретичні концепції регіональної економічної інтеграції;
- оцінити передумови та фактори, що стимулюють регіональну економічну інтеграцію в Європі;
- дослідити інституційну основу регіональної економічної інтеграції в Європі;
- проаналізувати вплив регіональної економічної інтеграції на економіку країн Європи;
- розглянути передумови та перспективи євроінтеграції України;
- провести аналіз участі України в європейських інтеграційних проектах;

- оцінити проблеми та виклики процесів євроінтеграції для України.

Об'єктом дослідження є розвиток інтеграційних процесів у країнах світу.

Предметом дослідження є теоретичні, науково-методичні та практичні аспекти формування торговельно-економічних європейських інтеграційних процесів і розвитку співпраці з Україною.

Інформаційну базу дослідження формують статистичні бази даних Європейського Союзу (Eurostat), Міжнародного валютного фонду (МВФ), Світового банку та інших міжнародних організацій.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених у бакалаврській роботі завдань було проведено теоретичний аналіз наукової літератури, історичних етапів розвитку регіональної економічної інтеграції, основних подій, що сприяли інтеграційним процесам у Європі, звітів міжнародних організацій в галузі економіки. Для досягнення поставленої мети в роботі використовувалися загальнонаукові і специфічні методи дослідження. Для надання кількісної оцінки змін у ВВП, рівні зайнятості, інфляції, зовнішньоторговельного обороту, прямих іноземних інвестицій та інших показників економічної інтеграції були використані аналітичний, графічний та статистичний методи.

Теоретичне та практичне значення мають результати кореляційно-регресійного аналізу факторів впливу валового внутрішнього продукту, імпорту та рівня безробіття на експорт країн ЄС та розроблені рекомендації щодо підвищення ефективності економічної інтеграції України до Європейського Союзу.

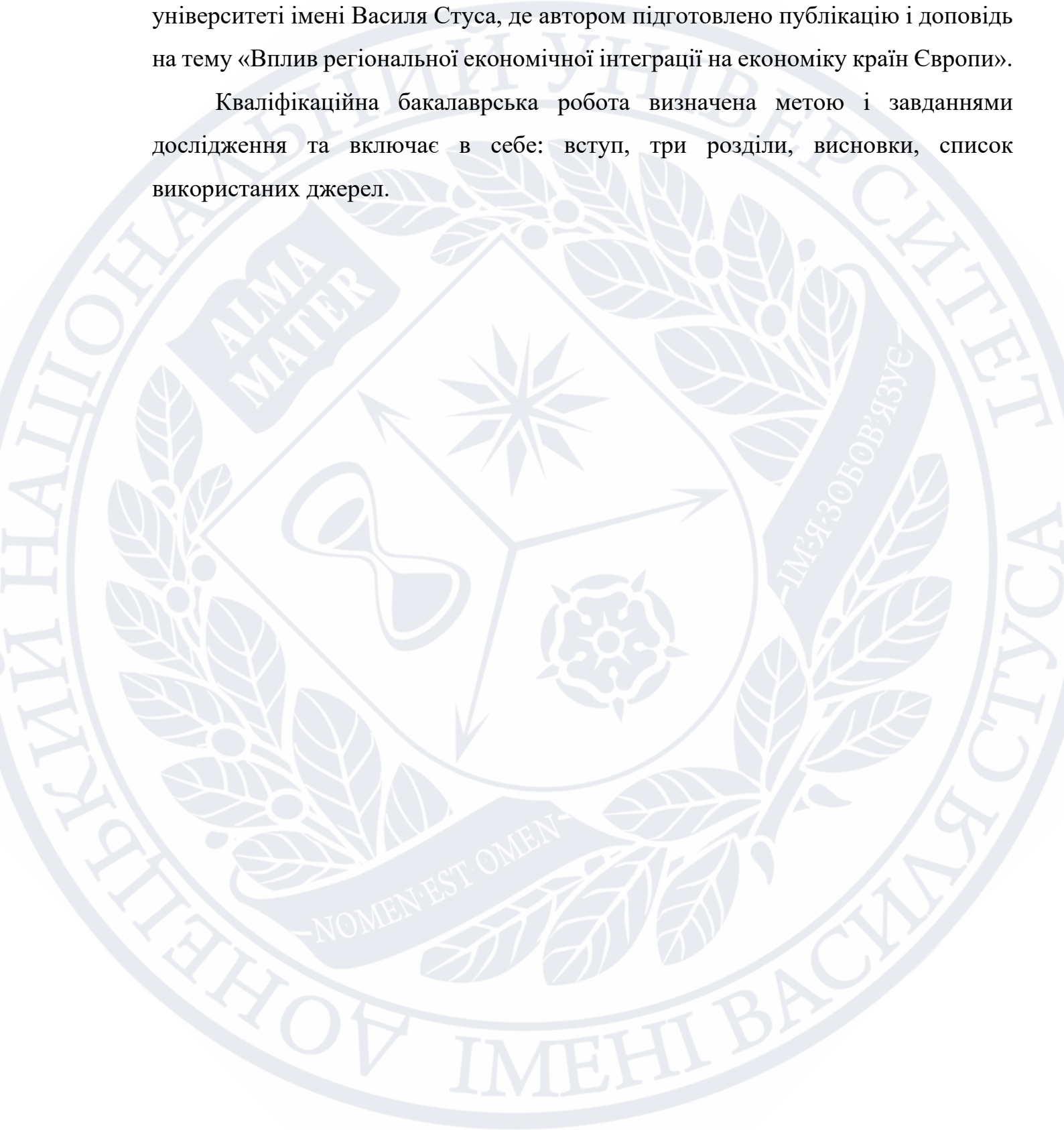
Наукові результати дослідження:

- отримав подальшого розвитку математичний інструментарій щодо аналізу факторів впливу на експорт товарів та послуг країн Європейського Союзу;
- запропоновані рекомендації для покращення економічної інтеграції України до Європейського Союзу.

Результати кваліфікаційної бакалаврської роботи апробовано на XXIV Всеукраїнській науковій конференції студентів та молодих учених «Проблеми

розвитку соціально-економічних систем в національній та глобальній економіці», що відбулася 18 квітня 2024 року у Донецькому національному університеті імені Василя Стуса, де автором підготовлено публікацію і доповідь на тему «Вплив регіональної економічної інтеграції на економіку країн Європи».

Кваліфікаційна бакалаврська робота визначена метою і завданнями дослідження та включає в себе: вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел.



РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

1.1 Поняття та сутність регіональної економічної інтеграції

Розвиток продуктивних сил країн невід'ємно веде до їхнього виходу на міжнародний ринок, зростання взаємозалежності національних економік та розвитку міжнародних зв'язків. Цей процес сприяє інтернаціоналізації господарського життя та зближенню національних політичних та економічних структур країн, що утворюють форми взаємодії між ними. Однією з найважливіших організаційних форм інтернаціоналізації виробництва є економічна інтеграція. Цей процес є процесом об'єднання компонентів національних економік та досягає найвищого рівня інтернаціоналізації господарського життя на сучасному етапі. В межах такого об'єднання на території країн-учасниць розширюється міжнародний поділ праці, відбувається інтенсивний обмін товарами, послугами, капіталами та робочою силою. Це відбувається за сприятливих умов, що надаються спеціально в порівнянні з іншими країнами [1].

Теоретичні основи регіональної економічної інтеграції базуються на ряді економічних теорій та концепцій, які розглядаються в контексті міжнародної економіки. Деякі з основних теоретичних підходів до регіональної економічної інтеграції включають:

Теорія торгівлі інтеграції: Ця теорія висуває гіпотезу про те, що регіональна економічна інтеграція може призвести до збільшення обсягів торгівлі між країнами-учасницями шляхом зниження торговельних бар'єрів. Вона розглядає вигоди від торгівлі, такі як ефект масштабу, ефект різноманітності та ефект конкуренції, які можуть сприяти стимулюванню торгівлі в регіональному контексті.

Теорія оптимальної валютної зони: Ця теорія стверджує, що економічні переваги валютної інтеграції (тобто використання спільної валюти) залежать від

ступеня економічної схожості між країнами, їхньої мобільності факторів виробництва та можливості спільного здійснення монетарної політики.

Теорія політичних економічних зон: Ця теорія вказує на те, що регіональна економічна інтеграція може бути викликана не лише економічними чинниками, але й політичними мотивами. Вона розглядає політичні фактори, які можуть впливати на процес інтеграції, такі як бажання країн зберегти суверенітет, політичні амбіції лідерів, або стратегічні інтереси в створенні блоку впливу.

Теорія нової торговельної теорії: Ця теорія стверджує, що економічні вигоди від торгівлі можуть пояснюватися не тільки відмінностями у виробництві між країнами, але й відмінностями у технологічному розвитку та інноваціях. Вона розглядає роль конкурентних переваг, які можуть виникнути внаслідок інтеграції виробничих ланцюгів та зближення технологій між країнами [2].

Ці теорії надають рамки для розуміння економічних, політичних та інших чинників, які впливають на регіональну економічну інтеграцію, та допомагають прогнозувати можливі наслідки таких процесів для країн-учасниць. Однак варто зауважити, що реальна динаміка та результати інтеграційних процесів можуть відрізнятися в залежності від конкретних умов та контексту кожного регіону.

Одним з ключових аспектів сучасного світу, що відкривається в соціально-політичній, економічній та інших сферах людського буття, є питання про інтеграцію. З'явлення Європейського Союзу (ЄС) не можна вважати просто регіональною ініціативою у галузі міждержавного економічного співробітництва європейських держав. Це був перший значний крок, що відкривав двері до нової епохи в історії людства. Його основу склали безперервна науково-технічна революція, прискорений розвиток інтернаціоналізації всіх сфер життя народів і держав, зростаюча взаємозалежність у міждержавних відносинах і т.д. Поняття "інтеграція", разом з самим процесом, з'явилося в політичному словнику порівняно недавно, у 20-х роках минулого століття, і означало "вчення про інтеграцію". Його родоначальниками були німецькі вчені Р. Шмед, Х. Кельзен і Д. Шиндлер. Термін «інтеграція» (від лат. *integrare*) означає певну цілісність,

структуру, вдосконалення. У цьому контексті він застосовується в природничих науках [3].

У загальному розумінні термін «інтеграція» може інтерпретуватися як процес об'єднання різних, раніше розділених частин у єдину цілісність, включення окремого елемента в цю цілісність і злиття з ним.

На етапі економічної інтеграції:

а) формується міжнародний господарський комплекс зі своєю структурою та органами управління. Умови господарської діяльності визначаються та погоджуються всередині кожної країни, на міждержавному та наддержавному рівнях;

б) зростає можливість об'єднання різноманітних ресурсів для спільного вирішення соціально-економічних проблем;

в) основою інтеграційної діяльності є не зовнішньоторговельний обмін, а взаємодія в галузі виробництва, науки, причому за пільгових порівняно з іншими країнами умов;

г) інтеграційне співробітництво має комплексний і довготривалий характер [4].

Інтеграція має декілька рівнів:

а) взаємодія на рівні підприємств та організацій, що виражається у створенні транснаціональних (ТНК) і багатонаціональних корпорацій (БНК);

б) взаємодія на рівні держав;

в) взаємодія на рівні політичних партій та організацій, соціальних груп, окремих громадян різних країн;

г) інтеграційне угруповання як результат міжнародного об'єднання.

Зазвичай утворення інтеграційних об'єднань розпочинається з простіших форм. Усе залежить від того, які завдання ставлять перед собою країни-учасниці утворюваних інтеграційних об'єднань: відновлення економічного потенціалу; прискорення науково-технічного прогресу (НТП); укріплення позицій на світовому ринку чи інше [4].

Інтеграційні процеси – це процес розвитку стійких економічних зв'язків та розподілу праці вітчизняних господарств, який охоплює зовнішньоекономічний обмін і сферу виробництва і веде до тісного переплетення національних господарств і створення єдиного господарського комплексу.

В цілому інтеграційні процеси виконують певні інтегруючі функції організації, які можна класифікувати наступним чином:

- регіональні та міжрегіональні інтеграційні співтовариства за цілями: економічні, політико-економічні (з елементами соціального інтегрування), політичні, військово-політичні, інституційно-координаційні та інші;

- міжнародні урядові наднаціональні організації координуючого типу. Вони впливають на фінансово-економічне, політичне становище держав, на прийняття ними рішень у зазначених областях тощо;

- міжнародні неурядові організації (профспілки, транснаціональні корпорації тощо). Умови виникнення глобальних економічних систем в результаті інтенсифікації та диференціації міжнародного поділу праці, глобалізації, розвитку транспортних засобів світових комунікацій, якісного і кількісного зростання обміну товарів змінилися соціально-економічне підґрунтя буття людей та умови їх міждержавного і міжнародного спілкування.

Сформульоване поняття регіональної інтеграції має певну наукову новизну [3].

По-перше, воно сприяє розширенню розуміння різноманітних інтеграційних процесів, що розгортаються у різних частинах світу. На сьогодні всі регіональні об'єднання використовують інструменти економічного детермінізму, зокрема відому шкалу Белі Балаші 1961 року. Згідно з нею, інтеграція поступово розвивається від зони вільної торгівлі до митного союзу, далі стає загальним ринком, а потім перетворюється в економічний і валютний союз. З цього погляду, Північноамериканська угода вільної торгівлі (НАФТА) залишається на початковому етапі, в той час як Асоціація країн Південно-Східної Азії (АСЕАН) тільки наближається до нього. Проте Південний спільний ринок (МЕРКОСУР) перебуває на другому етапі, а Економічна співдружність держав

західної Африки (ЕКОВАС) просувається до третього. Таким чином, в цій моделі немає аналізу цілей тієї чи тієї країни у співробітництві.

По-друге, нове визначення надає уточнення, що інтеграція – це і стан, і процес у тій мірі, у якій вони відображають чинну модель. Політичні еліти залучають свої країни в інтеграційні об'єднання не тільки для активізації обміну з сусідами, але і для досягнення стратегічної перспективи.

По-третє, запропоноване формулювання змінює уявлення про показники розвитку інтеграції. Існуючі методи оцінки інтенсивності внутрішньорегіональних обмінів, синхронізації коливань макроекономічних показників, поширення наднаціональних способів прийняття рішень і громадської підтримки залишаються актуальними, але перетворюються в додаткові характеристики інтеграції [5].

На сьогоднішній день швидким розвитком інтеграційних процесів на регіональному рівні є створення нових моделей інтеграційних співтовариств та розширення вже існуючих.

При розгляді структури стратегічного партнерства виділяють чотири основні моделі: представницьке стратегічне партнерство; стратегічне партнерство проти спільної загрози; тактичне партнерство заради стратегічних результатів і асиметричне стратегічне партнерство. Перше створюють з метою реалізації представницьких функцій у регіоні. У другому випадку мотивом є об'єднання держав проти спільного ворога або загрози.

Третю модель використовують у випадках, коли держава намагається досягти своєї мети через укладання тимчасового партнерства з країною, яка має абсолютно інші стратегічні цілі, для уникнення конфронтації.

Остання модель партнерських відносин виникає як результат спільного історичного минулого, хоча держави є незалежними та різними за потенціалом, через що між ними формуються асиметричні відносини. До того ж одна з країн може намагатися свідомо закріпити таку асиметрію.

Моделі інтеграційних утворень відображені у табл. 1.1.

Таблиця 1.1 – Моделі інтеграційних співтовариств

Моделі			
Політико-економічної інтеграції	Торговельно-економічної інтеграції	Міжнародних економічних надурядових організацій	Політичних союзів і військових блоків
Європейський союз (ЄС) – Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН) – Антська група (Латинська Америка) – Карибський спільний ринок (Латинська Америка) – Група БРИКС (Бразилія, Росія, Індія, Китай, ПАР)	Європейська асоціація вільної торгівлі (ЄАВТ) – Організація арабських країн – експортерів нафти (ОАПЕК) – Північно-американська інтеграція (НАФТА) – Організація країн-експортерів нафти (ОПЕК)	Світова організація торгівлі (СОТ) – Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) – Конференція ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД)	Європейська Рада – Організація Африканської єдності (ОАЕ) – Організація Північно-атлантичного договору (НАТО)

Джерело: [6]

Сутність регіональної економічної інтеграції полягає в об'єднанні країн або регіонів для спільного розвитку і забезпечення взаємної економічної вигоди. Це процес, за якого країни вирішують встановити більш тісні економічні зв'язки, шляхом зниження торговельних бар'єрів, введення спільних торговельних угод, створення спільних ринків та гармонізації економічної політики.

Основні цілі регіональної економічної інтеграції включають:

- збільшення торгівлі та інвестицій: шляхом зниження тарифів та інших торговельних бар'єрів країни можуть стимулювати торгівлю та інвестиції між собою, що сприяє економічному зростанню;
- підвищення конкурентоспроможності: регіональна інтеграція може допомогти країнам підвищити їхню конкурентоспроможність, дозволяючи їм спільно використовувати ресурси та економічні можливості;
- створення спільного ринку: Це може створювати більш великі ринки для товарів та послуг, що сприяє зростанню обсягів продажів і розвитку підприємств;
- забезпечення мирного співіснування: регіональна інтеграція може

також сприяти політичній стабільності та зменшенню можливостей для конфліктів шляхом підтримки спільних економічних та політичних інтересів;

- спільна розвиток інфраструктури та технологій: Через спільні інвестиції може бути здійснений розвиток інфраструктури та технологій, що сприяє ефективнішому використанню ресурсів та підвищенню продуктивності [2].

Отже, висвітлені теоретико-методологічні аспекти процесу регіональної економічної інтеграції в сучасних умовах глобалізації демонструють необхідність адаптації підходів до нових викликів. Зосередження на розвитку промисловості та послуг перетворює міжнародні економічні відносини, відкриваючи нові можливості та стимулюючи інновації. Важливим є розуміння того, що виважене поєднання економічної географії і регіональної інтеграції є ключовим для сприяння розвитку країн у сучасній системі міжнародних економічних відносин. Хоча можливе незбалансоване економічне зростання, прогрес охоплює весь регіон, а країни з меншим рівнем розвитку можуть скористатися концентрацією зростаючого багатства. Регіональна економічна інтеграція стає механізмом, який сприяє спільному розвитку як окремих країн, так і регіонів в цілому. Оскільки регіональні інтеграційні об'єднання виявляються ключовими факторами у сучасних міжнародних економічних відносинах, їх розвиток та функціонування можуть стати ініціативою для змін у глобальній економіці. Проте важливо зберігати баланс і враховувати інтереси всіх сторін у процесі інтеграції, щоб забезпечити стійкий та збалансований економічний розвиток.

1.2 Форми та рівні регіональної економічної інтеграції

Регіональна економічна інтеграція визначається як процес, в результаті якого країни у певному регіоні об'єднують свої економіки, щоб сприяти спільному розвитку та взаємному збагаченню. Цей процес може приймати різні форми та рівні, від найменш глибоких до найбільш інтенсивних. Давайте

розглянемо основні форми та рівні регіональної економічної інтеграції. Рівні регіональної економічної інтеграції передбачають, що дві або більше країн домовляються про зниження торговельних бар'єрів і посилення економічної співпраці для взаємної вигоди. Існують різні рівні або етапи регіональної інтеграції, до яких можуть прагнути країни, залежно від того, наскільки глибоко вони хочуть інтегрувати свої економіки. Концепція регіональної економічної інтеграції ґрунтується на ідеях порівняльних переваг і взаємної вигоди від торгівлі. Знижуючи торговельні бар'єри з сусідніми країнами, які мають взаємодоповнюючі економіки, країни можуть спеціалізуватися на тому, що вони виробляють найефективніше, та імпортувати те, що їм потрібно, від регіональних партнерів. Це призводить до збільшення обсягів торгівлі, економічного зростання та можливостей для розвитку [7].

Зона преференційної торгівлі: У цій зоні країни домовляються про зниження тарифів і квот на імпорт з країн-членів. Проте кожна країна зберігає власну торговельну політику щодо країн, які не є членами. Співпраця є обмеженою, а офіційні інституції не створені. Прикладами є зона вільної торгівлі АСЕАН та Латиноамериканська асоціація інтеграції.

Зона вільної торгівлі: У цій зоні країни-учасниці скасовують усі тарифи, квоти та нетарифні бар'єри у торгівлі між собою. Кожна країна має незалежну торговельну політику щодо країн, які не є членами. Спільні правила походження товарів узгоджуються для запобігання викривленню торгівлі. Угода про вільну торгівлю встановлює правові та інституційні рамки.

Створення зони вільної торгівлі представляє собою значно простішу форму економічної інтеграції порівняно з митним союзом. Однак країни-учасниці зони вільної торгівлі стикаються з загрозою відхилення торгівлі, коли товари ввозяться в країну за найнижчими митними тарифами, а потім, без сплати мита, надходять в інші країни-учасниці. Для запобігання цьому вводяться правила походження товарів, які передбачають, що від сплати мита звільняються лише товари національного виробництва. Однак визначення країни походження товару може призводити до бюрократичних процедур і знижувати ефективність

зони вільної торгівлі. Ця проблема не так актуальна в митному союзі, який має спільну торговельну політику у відношенні до третіх країн [7].

Створення зони вільної торгівлі сприяє розвитку конкуренції між країнами-учасниками шляхом зниження митних тарифів, збільшення частки імпорту та надходжень до бюджету від сплаченого мита, а також збільшенням обсягів виробництва і зниженням витрат за рахунок масштабу виробництва.

На сьогоднішній день у світі існують 26 регіональних інтеграційних об'єднань, зокрема 9 в Африці, 8 в Америці, 5 в Азії, 3 в Європі і 1 в Океанії. Кількість країн-учасниць, що утворюють регіональні інтеграційні об'єднання, та їх географічний розподіл наведено в таблиці. Варто відзначити, що кожне з інтеграційних об'єднань, наведених у таблиці, перебуває на різному рівні інтеграційної взаємодії [8].

Крім того, у світі діє 4 інтеграційних об'єднання, до складу яких входять країни з різного географічного розташування: АКТ (Країни Африки, Карибського басейну та Тихоокеанського регіону), яка включає 79 країн; АТЕС (Азіатсько-тихоокеанське економічне співтовариство), сформована з 21 держави; Організація Чорноморського економічного співробітництва (ОЧЕС) та СНД, кожна з яких нараховує 12 країн.

Інтеграційні об'єднання світу представлено у табл. 1.2, а основні форми та рівні регіональної економічної інтеграції – у табл. 1.3.

Митний союз: На додаток до вільної торгівлі, країни-члени приймають спільний зовнішній тариф і проводять спільну торговельну політику щодо країн, які не є членами. Це гармонізує комерційну політику країн-членів і дозволяє інтегровано планувати торгівлю з іншими країнами. Європейське об'єднання вугілля і сталі (1952) перетворилося на митний союз ЄС.

Спільний ринок: Виходить за рамки митного союзу, дозволяючи вільний рух факторів виробництва - капіталу, робочої сили, послуг і технологій - через кордони. Спільні інституції регулюють конкуренцію та координують макроекономічну політику. Прикладами є спільний ринок ЄС.

Таблиця 1.2 – Інтеграційні об'єднання світу

Регіон світу	Назва інтеграційного об'єднання	Рік створення	Кількість країн-учасниць
Африка	UMA (Arab Maghreb Union)	1998	5
	COMESA (Common Market for Eastern and Southern Africa)	1994	19
	ECCAS (Economic Community of Central African States)	1983	11
	CEPGL (Economic Community of the Great Lakes Countries)	1976	3
	ECOWAS (Economic Community of West African States)	1975	15
	CEMAS (Economic and Monetary Community of Central Africa)	1994	6
	MRU (Mano River Union)	1973	3
	SADS (Southern African Development Community)	1992	14
	UEMOA (West African Economic and Monetary Union)	1994	8
	ANCOM (Andean Community)	1996	4
Америка	CARICOM (Caribbean Community)	1973	15
	CACM (Central American Common Market)	1961	5
	FTAA (Free Trade Area of Americas)	1994	34
	LAIA (Latin American Integration Association)	1980	12
	MERCOSUR (Mercado Comun del Sur)	1994	4
	NAFTA (North American Free Trade Agreement)	1994	3
	OECS (Organization of Eastern Caribbean States)	1981	9
	APTAA (Asia-Pacific Trade Agreement)	1975	6
Азія	ASEAN (Association of South-east Asian Nation)	1967	10
	ECO (Economic Cooperation Organization)	1985	10
	GCC (Gulf Cooperation Council)	1981	6
	SAARS (South Asian Association for Regional Cooperation)	1985	7
	EFTA (European Free Trade Association)	1960	3
Європа	EU (European Union)	1957	27
	Euro zone	2002	16
	MSG (Melanesia Spearhead Group)	1993	4
Океанія			

Джерело: [9]

Економічний союз: Члени встановлюють повну економічну інтеграцію через єдиний ринок із скоординованою фіскальною, бюджетною та монетарною політикою. Може бути введена спільна валюта. Це дозволяє гармонізувати політику в усьому регіоні. ЄС прагне стати більш повним економічним союзом.

Повна економічна інтеграція: Досягається повний економічний і політичний союз. Країни-члени передають національний суверенітет наднаціональним інституціям. Створюється постійна правова та інституційна основа. Прикладами можуть бути федеративні держави, такі як США, або автономії всередині країн. ЄС певною мірою наближається до цього рівня [9].

Таблиця 1.3 – Основні форми та рівні регіональної економічної інтеграції

Етап	Ліквідація митних бар'єрів у взаємній торгівлі	Єдині тарифи відносно третіх країн	Вільне пересування капіталів, робочої сили	Узгодження економічної політики	Здійснення єдиної економічної політики
Зона вільної торгівлі	+	-	-	-	-
Митний союз	+	+	-	-	-
Спільний ринок	+	+	+	-	-
Економічний союз	+	+	+	+	-
Повна інтеграція	+	+	+	+	+

Джерело: [10]

Створення регіональних угод має низку переваг, серед яких можна виділити наступні:

Розвиток торгівлі: Регіональні угоди сприяють розширенню можливостей для країн торгувати між собою, усуваючи бар'єри для торгівлі та інвестицій. Зниження або скасування тарифів забезпечує зниження цін для споживачів у країнах блоку. Дослідження показують, що регіональна економічна інтеграція значною мірою сприяє відносно високим темпам зростання в менш розвинених країнах.

Можливості працевлаштування: Зняття обмежень на рух робочої сили за допомогою економічної інтеграції сприяє розширенню можливостей для працевлаштування. Це відкриває нові перспективи для працівників та підприємств, дозволяючи їм залучати кваліфіковану робочу силу з інших країн.

Консенсус і співпраця: Країнам-учасникам може бути легше досягти консенсусу з меншою кількістю країн у рамках регіональних угод. Такий консенсус сприяє тіснішій політичній співпраці та спільному вирішенню проблем, що виникають на регіональному рівні. Крім того, спільність і схожість інтересів можуть зміцнити довіру між країнами та сприяти ефективній співпраці [10].

Наслідки створення регіональних угод також мають свої негативні аспекти:

Перенаправлення торгівлі: Однією з проблем може бути перенаправлення торгівлі, коли країни-члени віддають перевагу торгівлі між собою, залишаючи за боком країни, які не є членами блоку. Це може призвести до збільшення торгівлі з менш ефективними або дорожчими виробниками, які знаходяться в межах блоку, і створює нові торговельні бар'єри з країнами поза блоком.

Зрушення та скорочення зайнятості: Регіональні угоди можуть призвести до переміщення виробництва в країни з дешевшою робочою силою, що може призвести до зрушень у зайнятості. Також може відбуватися переїзд працівників за кращими умовами праці, що може вплинути на ринок праці в країнах-членах.

Втрата національного суверенітету: Участь у регіональних угодах може призвести до втрати частини політичного та економічного суверенітету країн. Вони можуть бути обмежені у прийнятті власних рішень щодо економічної політики, що може викликати конфлікти та обмежити їхню незалежність [11].

Отже, регіональна економічна інтеграція представляє собою ключовий аспект сучасних міжнародних економічних відносин. Вона відображає зусилля країн для спільного розвитку та співпраці з метою досягнення взаємної вигоди. Розглядаючи рівні та форми регіональної економічної інтеграції, можна виявити різноманітні підходи та моделі співпраці між країнами. На перший погляд, рівні

регіональної економічної інтеграції визначають глибину залучення країн у спільний економічний простір. Вони починаються від простих форм співробітництва, таких як зони преференційної торгівлі, і досягають більш високих рівнів, таких як повна економічна інтеграція, де країни-учасниці об'єднуються на рівні політичного та економічного розвитку. З точки зору форм регіональної економічної інтеграції, існують різні механізми співпраці. Від зон вільної торгівлі, де країни знижують тарифи та інші бар'єри для торгівлі, до митних союзів, де вони встановлюють спільний зовнішній тариф. Спільні ринки, що виходять за межі митних союзів, дозволяють вільний рух факторів виробництва, таких як капітал та робоча сила, між країнами-членами. Загалом, рівні та форми регіональної економічної інтеграції свідчать про стрімке розширення співпраці між країнами. Вони створюють унікальні можливості для спільного розвитку, сприяючи економічному зростанню та зміцненню взаємних зв'язків між націями.

1.3 Теоретичні концепції регіональної економічної інтеграції

Сучасний період відзначається активним розвитком інтеграційних процесів на регіональному рівні, що проявляється в створенні нових угруповань країн та розширенні вже існуючих. Оскільки найбільш успішна та динамічна регіональна інтеграція здійснюється за участю Європейського Союзу, більшість теорій, спрямованих на розуміння особливостей цих процесів, стосуються саме європейської інтеграції. Серед найбільш визначних класичних підходів до розуміння регіональної інтеграції варто зазначити функціоналізм Д. Мітрані, федералізм, який асоціюється з іменами А. Спінеллі та С. Пістоне, та неофункціоналізм Е. Хааса. Поряд з цими, серед новіших підходів привертають увагу теорія «зацікавлених груп», запропонована У. Сендхольцом та Дж. Зісманом, неоінституціоналістська теорія режиму, представлена Р. Коеном та Ф. Риттбергером, а також теорія «концентричних колів» [12].

Проте теоретичні підходи для пояснення або прогнозування розвитку відносин між іншими країнами майже не використовуються. Крім того, вивчаючи механізми співпраці країн, вони не беруть до уваги концепцію «стратегічного партнерства», яка може пояснити взаємодію країн на початкових етапах співробітництва. Тому дослідження розвитку підходів щодо вивчення процесів регіональної інтеграції у зв'язку з положеннями зазначеної концепції дає змогу оцінити мотиви взаємодії країн, визначити особливості їх відносин на поточному етапі та оцінити перспективи подальшої співпраці [13].

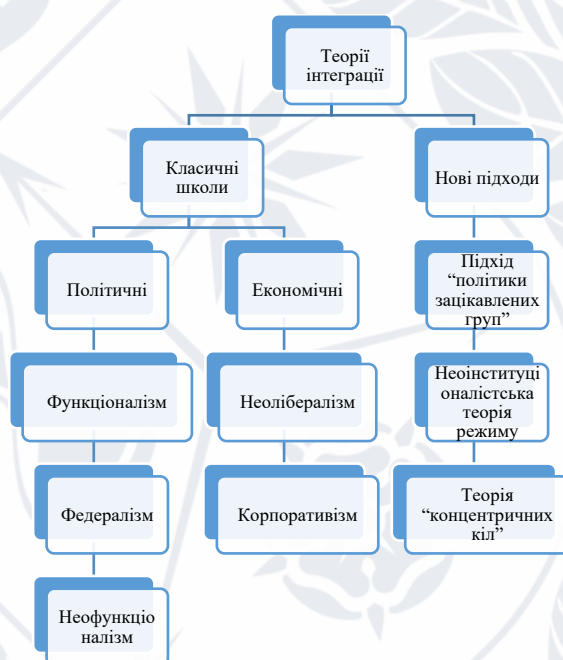


Рисунок 1.1 – Теорії регіональної інтеграції

Джерело: [13]

Термін «стратегічне партнерство» отримує досить обмежене освітлення у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі, зазвичай досліджуються лише практичні аспекти, пов'язані з його використанням у дипломатичній практиці, і лише деякі автори звертають увагу на теоретичні аспекти, серед яких можна виділити Е. Лисицина, Г. Перепелицю, Б. Тарасюка, І. Жовкву. Останній визначає його як особливий інструмент зовнішньої політики держави, використовуючи який вона узгоджує свої дії на міжнародній арені з іншими державами. Взаємодія у використанні цього інструмента та збіг стратегічних

національних інтересів двох чи більше держав у декількох сферах призводять до виникнення між ними особливого виду міждержавного співробітництва, яке також може бути охарактеризоване як стратегічне партнерство". Оскільки початкові форми міжнародної співпраці можуть бути поверхневими та розвиватися як наслідок взаємозалежності та взаємодоповнення економічних систем країн, то угоди про стратегічне партнерство можна розглядати як початковий етап інтеграції. Проте, якщо країни не відповідають основним передумовам інтеграції, які були запропоновані неофункціоналістами, а кількість сфер спільних інтересів обмежена, то подальше поглиблення співпраці може і не відбутися, що може бути поясненням «застою» в розвитку співпраці між країнами [12].

Для створення економічного інтеграційного угруповання двох чи кількох країн необхідні певні політико-правові, економічні, соціально-культурні та інфраструктурні умови. З політико-правової точки зору, суттєве значення мають сумісність політичних устроїв та основного законодавства країн, що інтегруються. Ключовими щодо економічних умов інтеграції є такі критерії: рівень розвитку країн, їх ресурсні та технологічні потенціали; ступінь зрілості ринкових відносин, зокрема, національних ринків товарів, послуг, капіталу та праці; масштаби та перспективи розвитку економічних взаємозв'язків країн і т.д.; важлива також інфраструктурна та соціально-культурна сумісність. Дослідники інтеграційних процесів виокремлюють серед них добровільні, примусові та напівдобровільні (напівпримусові). Добровільна інтеграція характерна для відкритих демократичних суспільств із ініціативи політичної та економічної еліт за масової підтримки населення кожної з країн, що інтегруються. До останнього часу показовим прикладом такої інтеграції був Європейський Союз [14].

Маючи яскраво виражену регіональну специфіку, економічні інтеграційні угруповання країн можуть формуватися такими шляхами:

- «знизу–догори», у процесі поглиблення інтернаціоналізації та транснаціоналізації господарського життя, коли домовленостям між країнами про створення зони вільної торгівлі, митного союзу чи спільного ринку передують

досить тривалий період розвитку міжнародних економічних зв'язків на рівні підприємців, фірм та корпорацій. Ці зв'язки активно підтримуються на державному рівні, водночас розробляються й реалізуються широкомасштабні двосторонні проекти поглиблення міжнародного економічного співробітництва. Саме таким шляхом розвивались інтеграційні процеси в Північній Америці, насамперед між США та Канадою;

– «згори – донизу», коли з різних політичних та соціально-економічних причин створюється інтеграційне угруповання країн, які ще не повністю відповідають критеріям інтеграційної сумісності, але в процесі подальшого регульованого і скоординованого на наднаціональному рівні співробітництва досягають тієї чи іншої форми міжнародної економічної інтеграції; переважно таким шляхом розвивалась економічна інтеграція в Європі;

– через дво- і багатосторонні переговори і асоційовану участь окремих країн у діяльності інтеграційних угруповань, які вже функціонують. Зокрема, таким шляхом ідуть сьогодні країни Східної Європи, маючи за мету інтеграцію до Європейського Союзу. Те саме можна сказати про Мексику, її причетність до формування та розвитку Північноамериканської угоди про вільну торгівлю [15].

Об'єктивні причини міжнародної економічної інтеграції включають наступне:

Наближеність розвитку економік та рівня ринкової зрілості держав: Інтеграційні процеси активно розвиваються між країнами, які мають приблизно однаковий рівень економічного розвитку. Це дозволяє всім країнам-учасникам отримати вигоди від інтеграції, уникнути односторонніх переваг та конфліктів.

Географічне розташування: Зазвичай об'єднання формуються між територіально наближеними країнами, які мають спільний кордон. Далі до них можуть приєднатися інші країни з того ж регіону, що сприяє подальшому розвитку інтеграції.

Стійкі економічні зв'язки: Усталені суспільні відносини та досвід міжнародного економічного співробітництва між територіально близькими державами підвищують ймовірність їх подальшого розвитку в умовах інтеграції.

Наявність спільних проблем, що потребують вирішення: Економічні, соціальні та інші проблеми розвитку декількох країн спонукають їх об'єднуватися для спільного пошуку рішень.

Чинники економічної кон'юнктури: Посилення тенденцій інтеграції спостерігається у періоди активного економічного зростання, коли країни шукають нові можливості для співпраці та розвитку. У періоди економічних спадів можуть спостерігатися дезінтеграційні тенденції, але вони можуть також стимулювати більш тісну співпрацю для подолання складнощів.

Стеження за тенденціями розвитку регіональних угруповань можливе через використання методик, запропонованих Світовим Банком та ЮНКТАД. Ці міжнародні організації активно вивчають і аналізують розвиток регіональних угруповань, використовуючи широкий спектр показників [15].

Наприклад, у щорічному статистичному виданні Світового банку «Індикатори світового розвитку» (World Development Indicators, WDI), яке служить статистичною базою для Доповіді про світовий розвиток (World Development Report), міститься розділ «Глобальні зв'язки» (Global Links). У цьому розділі знаходяться показники глобальної та регіональної торговельної інтеграції. Серед цих показників особливо важливі ті, які характеризують стан міжнародних торговельно-економічних відносин і дозволяють проводити порівняльний аналіз міжнародної торгівлі всередині регіональних угруповань. Одним із таких показників є індикатор відкритості економіки. Він використовується для оцінки відкритості економіки інтеграційного угруповання у глобальній системі міжнародної торгівлі. Відкритість економіки регіонального угруповання визначається через його економічні та торговельні зв'язки у системі міжнародних економіко-торговельних відносин. Зазвичай, цей показник виражається у співвідношенні обсягу взаємної торгівлі товарами до ВВП регіону.

$$TB = \frac{X^{all} + M^{all}}{GDP}, \quad (1.1)$$

де X^{all} – загальний експорт з регіонального угруповання (млн дол. США);

M^{all} – загальний імпорт з регіонального угруповання (млн дол. США);

GDP – ВВП країни (млн дол. США).

Індикатор значущості взаємної торгівлі товарами визначає частку обігу взаємної торгівлі у спільному обігу торгівлі:

$$TI = \frac{X^{int} + M^{int}}{X^{all} + M^{all}}$$

(1.2)

де X^{int} – експорт регіонального угруповання в середньому з групи (млн дол. США);

M^{int} – імпорт з регіонального угруповання в середньому у групі (млн дол. США).

Цей індикатор вказує, наскільки регіональне угруповання впливає на взаємну торгівлю та економіку країн, які до нього входять. Ще одним індикатором, який використовується для оцінки масштабів економіки регіональної групи, є регіональний валовий внутрішній продукт (ВВП), який представляє собою суму ВВП країн, увійшовших до угруповання, а також їх частка у валовому світовому продукті (ВСП). Цей відносний показник масштабів економіки регіону виражається у відсотках участі регіону у загальному обсязі валового світового продукту [16].

$$GDPSi = \frac{GDPi}{GDPw} * 100$$

(1.3)

де $GDPSi$ – частка ВВП регіону в валовому світовому продукті;

$GDPi$ – ВВП регіону;

$GDPw$ – валовий світовий продукт.

Таким чином, порівняльний аналіз цих показників дозволяє зробити висновки про ступінь інтеграції, виявити можливі проблемні зони та визначити перспективи для подальшої економічної співпраці всередині регіональних

угруповань. Цей аналіз також допомагає розробити рекомендації для підвищення ефективності торговельно-економічних відносин та сприяти стабільному економічному зростанню.

Висновки до розділу 1

Регіональна економічна інтеграція є складним та багатограним процесом, що базується на різноманітних теоретичних концепціях та принципах. Основними причинами міжнародної економічної інтеграції є наближеність розвитку економік країн-учасниць, географічне розташування, наявність спільних проблем та чинники економічної кон'юнктури. Процес інтеграції може мати як мікроінтеграційний, так і макроінтеграційний рівні розвитку. Для аналізу розвитку регіональних угруповань широко використовуються методики Світового Банку та ЮНКТАД, які дозволяють відстежувати тенденції та оцінювати стан економічної інтеграції. Ці міжнародні організації зосереджують увагу на важливих показниках, таких як відкритість економіки, регіональний валовий внутрішній продукт та частка регіону у валовому світовому продукті. У підсумку, теоретичні основи регіональної економічної інтеграції визначаються різноманітністю факторів та принципів, які впливають на процес формування та розвитку угруповань країн. Дослідження цих основ дозволяє краще зрозуміти природу та перспективи регіональної інтеграції в сучасному світі.

Процес інтеграції проходить через кілька етапів: зона вільної торгівлі, митний союз, спільний ринок, економічний союз та політичний союз. Кожен з цих етапів передбачає поступове поглиблення економічних зв'язків і збільшення рівня співпраці між країнами-учасницями. Важливу роль у процесі інтеграції відіграють різноманітні механізми, зокрема усунення тарифних і нетарифних бар'єрів, гармонізація законодавства, створення спільних регуляторних органів та впровадження спільних економічних політик. Ці механізми сприяють зниженню транзакційних витрат, збільшенню економічної ефективності та залученню інвестицій.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ПРОЦЕСІВ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ В ЄВРОПІ

2.1 Передумови та фактори, що стимулюють регіональну економічну інтеграцію в Європі

У літературі термін «міжнародна економічна інтеграція» використовується для позначення процесу зближення та об'єднання, що відбувається у сфері міждержавних економічних відносин, а також для опису результатів цього процесу. Сам термін «інтеграція» або «об'єднання» в контексті міжнародних відносин означає відновлення або об'єднання різних частин у єдине ціле, що стосується економічного об'єднання різних країн світового господарства. Процеси інтернаціоналізації встановлюють межу розвитку продуктивних сил на рівні національної економіки, що породжує необхідність у наднаціональному економічному регулюванні. Міжнародна економічна інтеграція може вирішувати протиріччя між інтернаціоналізацією господарського життя, з одного боку, та вузькими рамками національних економік, з іншого. У зв'язку з цим інтеграція найчастіше має регіональний характер. Вона є процесом економічної взаємодії країн, який призводить до зближення господарських механізмів та приймає форму міждержавних угод і узгоджено регульований міждержавними органами. Це є формою розвитку інтернаціоналізації, а передумовою є поглиблення міжнародного розподілу праці [11]. Передумови міжнародної регіональної інтеграції включають:

1. Подібність рівнів економічного розвитку й ступенів ринкової зрілості країн;

Зменшення частки ЄС та США у світовому виробництві є очікуваним в контексті стрімкого зростання Китаю та деяких інших країн, що розвиваються. За поточних цін та обмінних курсів, очікується, що ЄС та Китай матимуть практично однаковий рівень виробництва у 2020-х роках (зауважте, що у прогнозах МВФ обмінні курси вважаються незмінними). Однак, оскільки

внутрішні ціни в Китаї нижчі, ніж в ЄС та США, частка Китаю у світовому виробництві є більшою, якщо вимірювати за ПКС. Китай став найбільшою економікою світу в 2017 році і, як очікується, стане ще більш домінуючою в майбутньому (рис. 2.1).

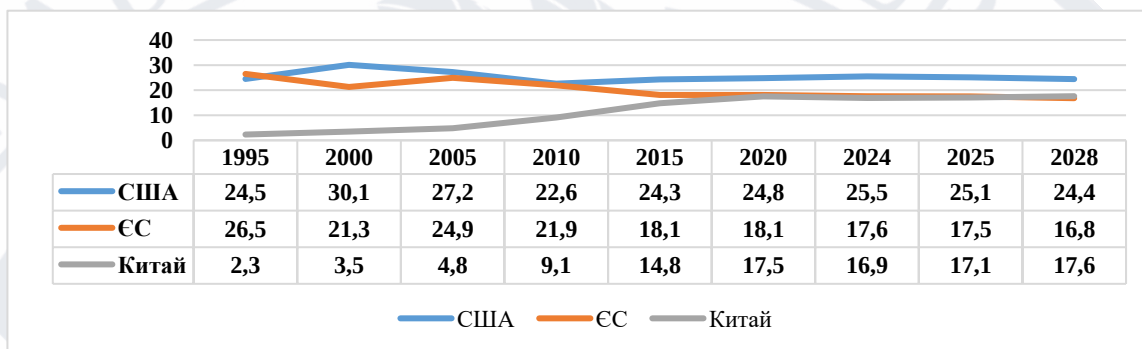


Рисунок 2.1 – ВВП як частка світового ВВП, з 1995 р. та прогноз до 2028 р., %

Джерело: складено автором за даними [16]

2. Географічна близькість країн, що інтегруються, і наявність загальних кордонів та історично створених економічних зв'язків у більшості випадків.

Європейський Союз є найглибшим і найуспішнішим інтеграційним експериментом в історії. Це унікальний союз, що створює єдиний ринок для торгівлі, послуг, інвестицій та руху робочої сили. Строгі правила конкуренції забезпечують рівні умови для всіх учасників, а складна наднаціональна політична структура, складається з Європейської Комісії, Ради ЄС та Європейського Парламенту, сприяє ефективному управлінню. Європейський Союз, насамперед, об'єднує понад 450 мільйонів споживачів, створюючи ринок, який перевершує навіть американський з 335 мільйонами. Цей союз також впроваджує єдину валюту, євро, що сприяє стабільності та зручності у веденні бізнесу. Крім того, він визначає єдину позицію з питань, таких як торгівля або сільське господарство, що дозволяє йому ефективно впливати на світову арену. Торговельні інструменти Європейського Союзу стали ключовими факторами у

формуванні наших відносин з країнами-партнерами. В цілому, ЄС надає преференційні умови для торгівлі 126 країнам, які мають право на отримання офіційної допомоги з метою розвитку. Це включає 54 країни через діючі Угоди про вільну торгівлю та 72 країни за допомогою Загальної схеми преференцій. [9] Європейський Союз та його член-держави є найбільшими постачальниками допомоги у сфері торгівлі (рис. 2.2).

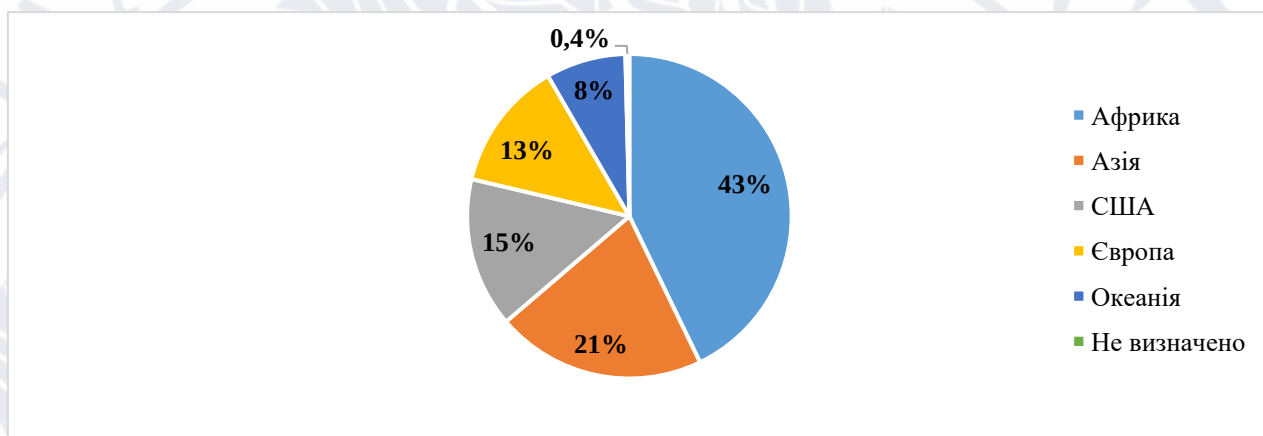


Рисунок 2.2 – Допомога у сфері торгівлі з боку ЄС та його член-держав (27) за регіонами у 2022 р., %

Джерело: складено автором за даними [16]

Африка отримує найбільший обсяг допомоги у сфері торгівлі з боку ЄС та його член-держав, що становить 43%. Це свідчить про великий інтерес до розвитку торговельних відносин з африканськими країнами. Азія також отримує значний обсяг допомоги – 21%. Це вказує на важливість торговельних зв'язків ЄС з країнами Азії та їхній потенціал для розвитку. США та Європа отримують менший обсяг допомоги у порівнянні з Африкою та Азією, але їхній внесок все ще значний, становлячи відповідно 15% та 13%. Океанія отримує лише 8% допомоги, що вказує на те, що цей регіон є менш пріоритетним для програм допомоги в сфері торгівлі. Відсутність конкретно визначених регіонів у 0,4% свідчить про те, що допомога може бути спрямована на різні країни або регіональні програми, які не об'єднані в конкретний географічний регіон;

3. Спільність економічних та інших проблем, які стоять перед країнами у сфері розвитку, фінансування, регулювання економіки та політичного співробітництва.

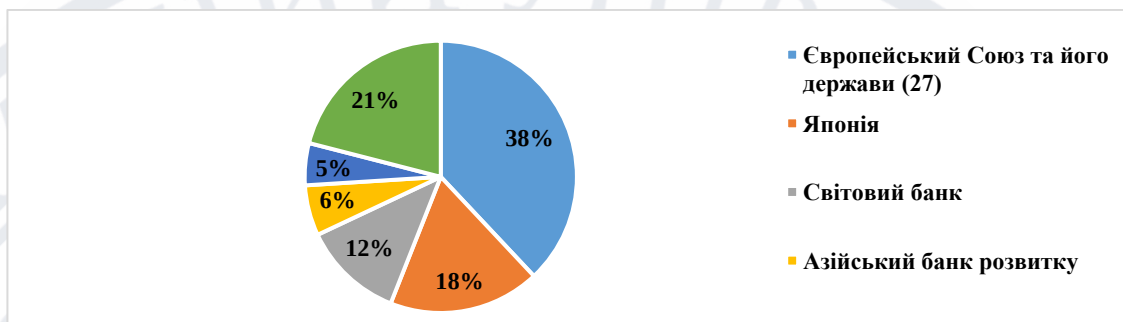


Рисунок 2.3 – Світові донори допомоги у сфері торгівлі, 2022р.,%

Джерело: складено автором за даними [17]

Японія є другим за величиною донором допомоги у цій сфері, забезпечуючи 18% усієї допомоги (рис. 2.3). Це свідчить про активну участь Японії у глобальних торговельних ініціативах. Світовий банк та Азійський банк розвитку відіграють також значну роль, спрямовуючи відповідно 12% та 6% допомоги у сфері торгівлі. Це підтверджує їхню активну позицію у підтримці розвитку торговельних інфраструктур. США та інші донори (21%) надають менший обсяг допомоги порівняно з іншими донорами, але їхній внесок все ще важливий для підтримки торговельного розвитку у світі.

Інтеграція ґрунтується на високому рівні міжнародного поділу праці та інтернаціоналізації виробництва. Фактори, що сприяють розвитку міжнародної регіональної інтеграції, включають:

- глобалізація господарського життя;
- поглиблення міжнародного поділу праці та інтернаціоналізації виробництва;
- розвиток науково-технічної революції;
- підвищення відкритості національних економік.
- демонстраційний ефект, який проявляється у психологічному впливі

позитивних змін в економіці країн-учасниць інтеграційного об'єднання на країни, які не беруть участь у таких процесах, стимулюючи їхнє бажання приєднатися до такого об'єднання;

- «Ефект доміно», коли переорієнтація економічних зв'язків країн-членів інтеграційного об'єднання один на одного часто спричиняє труднощі в країнах, що залишаються поза об'єднанням, та збільшує їхній інтерес у вступі до інтеграційних процесів [18].

Отже, саме принцип економічної корисності є необхідною умовою об'єднання народів в єдину систему. Економічна інтеграція обумовлює формування єдиного політико-правового простору. Слід відзначити, що економічні інтегративні союзи є менш тривалими, ніж політичні, які формуються на основі реалізації економічних інтересів. Це пояснюється тим, що економіка є найбільш утилітарною сферою, кожна із держав шукає найбільш вигідні шляхи її функціонування, тому вони часто змінюють формати своїх економічних інтегративних об'єднань. Однак, незважаючи на це, економічна інтеграція є ключовим елементом у формуванні стійких міжнародних відносин та сприяє покращенню економічного благополуччя країн-учасниць.

2.2 Інституційна основа регіональної економічної інтеграції в Європі

Організаційна структура Європейського Союзу ґрунтується на загальних принципах західної політичної системи. Засновники Європейських Спільнот спочатку розглядали можливість втілення інституційної системи, що відображала б склад держав-членів у законодавчому органі (виборній асамблеї), у виконавчому органі (що відображав би рівновагу сил всередині цієї асамблеї) та у судовому органі (який вирішував би усі суперечки щодо застосування права Європейських Спільнот). Усі інституції Європейських Спільнот мали бути незалежними від органів національної влади держав-членів та розташовуватися в одному місці на території Європейських Спільнот [19].

Головними ознаками інститутів ЄС можна визначити їх формальне заснування на основі установчих договорів, закріплену в договорах самостійність, а також здійснення діяльності на основі горизонтального поділу компетенції та участь у процесах управління і прийнятті рішень. Інституції ЄС виконують як основні, так і допоміжні функції, що включають політичну, законодавчу, виконавчу, судову, консультативно-дорадчу, фінансово-інвестиційну, контрольну та правоохоронну діяльність. Однак однією з особливостей Європейського Союзу є суміщення функцій між різними інститутами. Це означає, що жоден конкретний інститут не має виключної компетенції у виконанні певних функцій, таких як законодавчі, виконавчі тощо. Модель організації влади у ЄС передбачає розподіл функцій між його інститутами та виключає концентрацію однієї з гілок політичної влади в рамках одного інституту.

Структуру інституційної системи ЄС відображено на рис. 2.4.

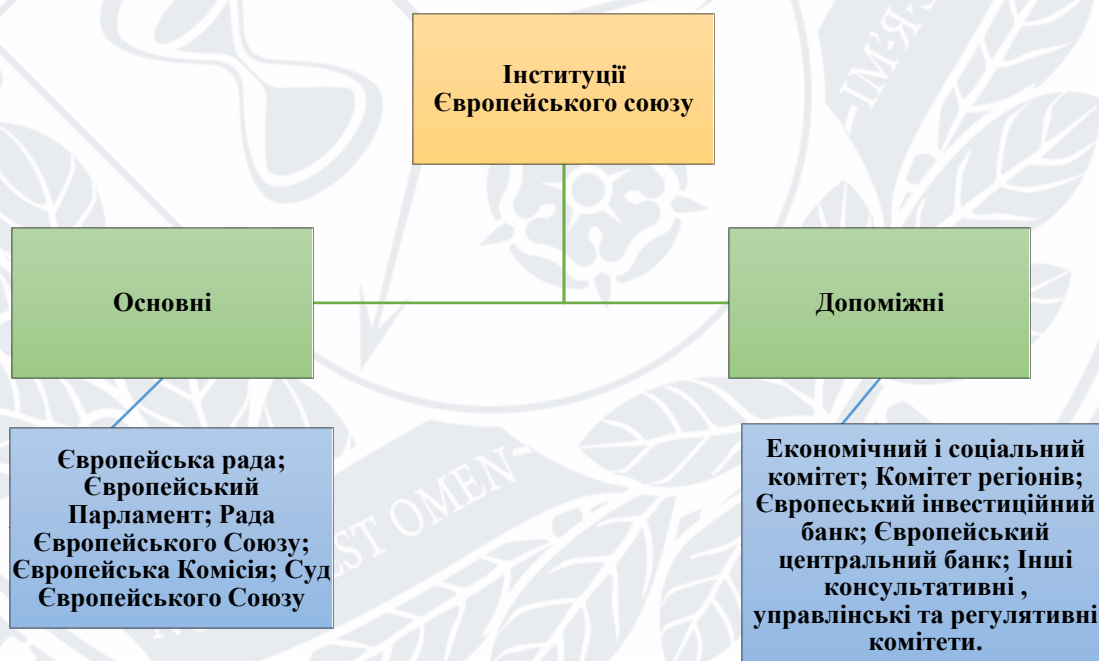


Рисунок 2.4 – Структура інституційної системи ЄС

Джерело: [20]

Кожен з інститутів здійснює функції контролю, як юридичного, так і політичного, через різноманітні механізми. Це може включати винесення вотуму

недовіри, участь у формуванні складу певного інституту або органу, заслуховування звітів, перевірку рахунків та законності певних дій та рішень. Судова влада в Європейському Союзі покладена на Суд ЄС (Суд, Суд загальної юрисдикції та спеціалізовані суди), які відповідають за розгляд питань, пов'язаних з інтерпретацією та застосуванням права ЄС. Однією з характерних рис інституційної системи ЄС є об'єднання інститутів двох типів - міждержавних і наднаціональних. Офіційні представники держав-членів складають інституції першого типу, тоді як представники другого типу призначаються кожною державою, але діють незалежно від інструкцій своїх урядів. Цей подвійний принцип формування дозволяє інститутам ЄС балансувати інтереси держав-членів та інтереси Союзу в цілому. Також до характеристик інституційної системи ЄС належить поліцентричність структури, що передбачає розміщення інститутів у різних державах-членах. Цей підхід закріплений в Лісабонському договорі та протоколі №6 до нього «Про місце розташування інститутів та деяких органів, служб, агентств та підрозділів Європейського Союзу». Поліцентрична структура сприяє ефективності та балансу в роботі інститутів ЄС, враховуючи інтереси різних держав-членів та їхню географічну різноманітність [21].

У Лісабонському договорі (ст. 13(4) Договору про Європейський Союз та ст. 300(1) Договору про функціонування Європейського Союзу) передбачено, що Європейському Парламенту, Раді та Комісії надає підтримку Європейський економіко-соціальний комітет і Комітет регіонів, які діють у ролі консультативних органів.

До цих принципів можна віднести такі:

- По-перше, принцип пріоритетності правових приписів і дотримання норм європейського права, який є однією з головних основ інституційної системи. Установчі договори проголошують необхідність зміцнення *acquis communautaire*, опора на яке повинна слугувати забезпеченню ефективності механізмів та інститутів Спільноти;

- По-друге, принцип цілісності та єдності інституційного механізму Європейського Союзу, згідно з яким з 1967 р. кожний інститут Європейської Спільноти є одночасно інститутом для інших спільнот, а з 1993 р. – не тільки для кожної з них окремо, але й для утвореного ними Європейського Союзу в цілому. Лісабонський договір, який ліквідував систему трьох опор і запровадив єдину інституційну систему, наділив Союз статусом юридичної особи, повноваження якого має здійснювати єдина система інститутів Союзу;

- По-третє, принцип поділу влад, сутність якого стосовно інституційного механізму ЄС зводиться, з одного боку, до досить умовного поділу владних повноважень між різними інститутами і незалежності інституцій ЄС одна від одної, а з іншого – до встановлення між ними системи стримувань і противаг;

Нормативним проявом принципу інституційної рівноваги є закріплені в установчих договорах положення про так званий вертикальний та горизонтальний поділ компетенції в ЄС. Під вертикальним поділом компетенції розуміють розмежування повноважень між державами членами і Європейськими Спільнотами. Закріплені в установчих договорах повноваження органів ЄС і форми та методи співпраці між ними становлять принцип горизонтального поділу компетенції;

- По-четверте, принцип встановлення і підтримки балансу владних повноважень та інтересів між різними інститутами, який тісно пов'язаний з принципом поділу влад у частині, що стосується системи стримувань і противаг. Принцип «інституційного балансу», сформульований Європейським судом у справі «Європарламент проти Ради» в 1990 р., полягає у «системі розподілу владних повноважень між різними інститутами Спільноти, кожен з яких виконує свою власну роль в інституційній структурі Спільноти, і у виконанні завдань, які стоять перед Спільнотою». Він передбачає надання кожному інституту необхідного рівня самостійності для виконання своїх владних повноважень; неможливість безумовної передачі своїх повноважень іншим інститутам або іншим утворенням; необхідність поваги до владних повноважень інших інститутів;

- По-п'яте, принципи надання повноважень, пропорційності й субсидіарності, безпосередньо закріплені в установчих договорах і спеціальному протоколі № 2 «Про застосування принципів субсидіарності та пропорційності», доданому до Лісабонського договору. Відповідно до принципу надання повноважень, Союз діє в межах повноважень, наданих йому державами-членами згідно з Договорами для досягнення визначених у них цілей. Повноваження, які не надані Союзові згідно з Договорами, залишаються за державами-членами.

Принцип пропорційності передбачає, що заходи Союзу за змістом та формою не виходять за межі того, що є необхідним для досягнення цілей Договорів. З цим принципом нерозривно пов'язаний принцип субсидіарності, згідно з яким у сферах, що не належать до його виключної компетенції, Союз діє лише тоді і в такому обсязі, в якому держави-члени не можуть належним чином досягти цілей запропонованого заходу на центральному, регіональному або місцевому рівнях, а натомість це краще здійснити на рівні Союзу з огляду на масштаби або результати запропонованих заходів.

По-шосте, принцип ефективності, закріплений в Договорі про Європейський Союз, в преамбулі якого зазначено, що країни-учасниці прагнуть сприяти ефективному функціонуванню установ таким чином, щоб надати їм можливість у межах єдиної інституційної структури краще виконувати покладені на них завдання.

По-сьоме, принцип відповідності керуючих впливів реальним потребам і запитам керованих компонентів і, головним чином, керованих об'єктів. Він визначає основні тенденції розвитку інституцій Європейського Союзу, серед яких: інституційна еволюція, тобто поступові і малопомітні зміни законодавчих та адміністративних практик і процедур взаємодії інституцій ЄС з національними урядами і неурядовими акторами, що не вимагають внесення змін до засновницьких Договорів, та інституційні революції, тобто ухвалення цілого ряду нових Договорів, які істотно реформують інституції і їх взаємодію. Ці два процеси взаємно пов'язані. Унаслідок цього, як зазначають Е. М. Дерябіна і М. Н. Марченко, інституційна система швидко пристосовується до навколишнього

економічного, соціального, політичного та іншого середовища, яке безперервно змінюється. Крім названих існують й інші принципи організації і діяльності інституційної системи ЄС, зокрема, колегіальність в обговоренні й прийнятті рішень, відкритість і прозорість при їх прийнятті тощо. Важливо акцентувати увагу на характері відносин інституційної системи ЄС з державами-членами, який базується на принципах паритетності, взаємної доповнюваності і відповідальності цих наднаціональних і національних утворень один перед одним [22].

Щорічний бюджет Європейського економіко-соціального комітету (ЄЕСК) становить близько 138 млн євро, що покриває витрати на персонал, а також витрати на поїздки, переклади та комунікацію його членів. Європейський економіко-соціальний комітет складається з 329 членів, проте стаття 301 Договору про функціонування Європейського Союзу встановлює максимальну кількість членів ЄЕСК на рівні 350. Кількісний склад Комітету визначається рішенням Ради ЄС, яка діє одностайно за пропозицією Європейської Комісії. Кількість представників від кожної держави-члена в Європейському економіко-соціальному комітеті приблизно відображає чисельність її населення. Розподіл місць між державами-членами в економіко-соціальному комітеті представлено у табл. 2.1.

Таблиця 2.1 – Розподіл місць між державами-членами в економіко-соціальному комітеті

Держава-член	Кількість місць
Німеччина, Франція, Італія	24
Іспанія, Польща	21
Румунія	15
Бельгія, Греція, Нідерланди, Португалія, Австрія, Швеція, Чеська Республіка, Угорщина, Болгарія	12
Хорватія, Данія, Фінляндія, Ірландія, Литва, Словаччина	9
Латвія, Словенія, Естонія	7
Кіпр, Люксембург	6
Мальта	5
Загалом	329

Джерело: [21]

Членами Європейського економіко-соціального комітету (ЄЕСК), також відомого як «радники», є представники організацій, що відображають інтереси організованого громадянського суспільства, включаючи соціально-економічні, громадські, професійні та культурні сфери. Рада Європейського Союзу призначає членів ЄЕСК кваліфікованою більшістю голосів на термін у 5 років з можливістю перепризначення (мандат нинішнього складу ЄЕСК розпочався в жовтні 2020 року і триватиме до 2025 року). При призначенні членів ЄЕСК Рада консультується з Європейською Комісією та може отримати висновки від європейських органів, що представляють різні економічні та соціальні сектори, а також громадянського суспільства, які залучені до діяльності ЄС. Ця процедура призначення членів ЄЕСК підкреслює його консенсусну роль та спрямована на зменшення політичних розбіжностей [19].

Отже, основні принципи, такі як пріоритетність правових приписів, цілісність та єдність інституційного механізму, поділ влад, інституційний баланс, пропорційність та субсидіарність, а також ефективність і відповідність керуючих впливів реальним потребам, утворюють фундамент для функціонування ЄС. Принципи пріоритетності правових приписів та дотримання норм європейського права гарантують, що всі учасники дотримуються спільних правил, що сприяє стабільності та передбачуваності в регіональній економіці. Принцип цілісності та єдності інституційного механізму забезпечує гармонізацію політики та координацію дій між різними інститутами ЄС, що підвищує ефективність їх роботи. Поділ влад і інституційний баланс забезпечують незалежність інститутів та ефективну систему стримувань і противаг, що попереджає концентрацію влади і сприяє демократичному управлінню. Принципи пропорційності та субсидіарності забезпечують оптимальний рівень втручання Союзу, зберігаючи компетенції національних урядів там, де це можливо. Ефективність інституційної системи ЄС дозволяє їй швидко адаптуватися до змін у глобальному та регіональному середовищі, забезпечуючи актуальність та дієвість політики Союзу. Інституційна еволюція та революція дозволяють підтримувати динамічний баланс між стабільністю та

інноваціями в управлінні. Важливо також підкреслити значення принципів колегіальності, відкритості та прозорості, які сприяють довірі та співпраці між інститутами та державами-членами. Взаємодія між наднаціональними та національними структурами на основі паритетності і взаємної відповідальності зміцнює єдність і цілісність Європейського Союзу, забезпечуючи його стійкість та здатність до подальшого розвитку. Таким чином, інституційна основа регіональної економічної інтеграції в Європі є ключовим елементом у підтримці стабільного, ефективного та динамічного Європейського Союзу, що здатен відповідати на виклики сучасного світу і сприяти процвітанню своїх держав-членів.

2.3 Вплив регіональної економічної інтеграції на економіку країн Європи

Європейське Співтовариство (ЄС) пройшло значний еволюційний шлях з часу підписання Римського договору у 1958 році. Римський договір утворив Європейське Економічне Співтовариство (ЄЕС), яке, починаючи з простого митного союзу з шістьма членами, перетворилося в повноцінний єдиний ринок із дванадцятьма членами, а також з широким спектром угод про асоціацію та преференційну торгівлю. Процес глибокої інтеграції та розширення привів ЄС до укладення асоціаційних та преференційних торговельних угод. Протягом наступного десятиліття цей еволюційний процес продовжувався, зокрема, розширенням членства в ЄС (включаючи країни ЄАВТ), укладенням нових угод про асоціацію, особливо з країнами Центральної і Східної Європи, і, нарешті, створенням економічного і валютного союзу. ЄС нарощує свій вплив, прокладаючи шлях до створення регіонального торговельного блоку, який охоплює значну частину Європи [23].

Питання значення та суті інтеграції широко досліджувалися в науковій літературі, зазвичай з акцентом на спроби оптимізації механізмів економічного управління. Часто ці дослідження базувалися на припущенні, що глобальна

вільна торгівля є недосяжною, що автоматично підкреслює важливість регіональних домовленостей як вартісної другорядної альтернативи. У 1954 році Ян Тінберген, нобелівський лауреат та голландський економіст, висловлював переконання, що інтеграція є створенням оптимальної структури міжнародної економіки. Він стверджував, що така структура має усувати штучні перешкоди для оптимального функціонування та свідомо впроваджувати всі необхідні інструменти координації або уніфікації. В цьому контексті Тінберген підкреслював важливість належного розподілу політичних повноважень між різними рівнями влади [24].

Теорія інтеграції, яку висунув Бела Балассо в 1962 році, визначає п'ять форм економічної інтеграції:

Перша форма – зони вільної торгівлі, де дозволяється необмежений експорт та імпорт між учасниками, проте вони мають можливість укласти власні угоди з країнами, що не є частинами даної зони.

Друга форма – митні союзи, які також забезпечують вільну торгівлю в межах учасників, але вводять спільну зовнішню політику стосовно країн, які не є членами союзу.

Третя форма – спільні ринки, які додають свободу руху факторів виробництва і можуть включати торгівлю послугами, залежно від конкретних моделей.

Четверта форма – економічні союзи, характеризуються наявністю спільних правил та широкою координацією національних економічних політик.

П'ята форма – повна інтеграція, передбачає введення єдиної валюти для учасників даного об'єднання [25].

Регіональна економічна інтеграція відіграє важливу роль у формуванні та розвитку економік світових регіонів. У цьому контексті, Європейське Співтовариство (ЄС) є відмінним прикладом успішної інтеграційної ініціативи, що впливає на розвиток Європейського континенту. У даній роботі розглянемо ключові аспекти впливу регіональної економічної інтеграції на ЄС та її члени [8].

1. Зростання торгівлі та економічна активність:

Однією з основних переваг регіональної інтеграції для ЄС є стимулювання торгівлі між її членами. Утворення єдиного ринку забезпечує безмитний доступ до товарів та послуг між країнами, що сприяє зростанню економічної активності та підвищенню конкурентоспроможності регіону на світовому ринку. Динаміка експорту-імпорту товарів та послуг ЄС представлена на рис. 2.5, 2.6.

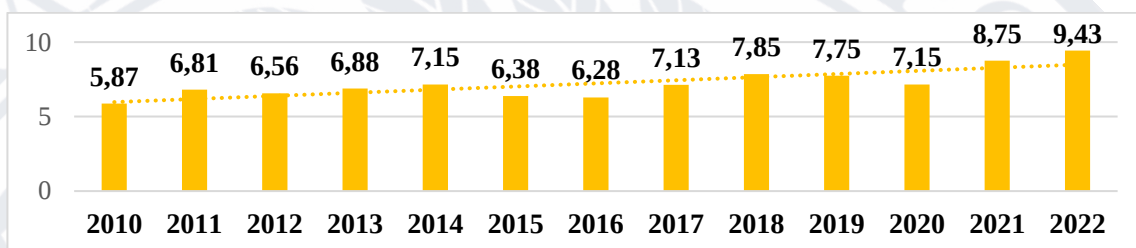


Рисунок 2.5 – Динаміка експорту товарів та послуг ЄС, 2010-2022 рр.,
трлн дол США

Джерело: складено автором за даними [28]

Від 2000 до 2010 року темпи зростання були помірними і обсяг експорту збільшився на 3,27 трильйона доларів США протягом цього десятиліття. З 2010 по 2022 рік відбулося більш значуще зростання на 3,56 трильйона доларів США, що свідчить про швидкі темпи економічного розвитку та активного участі ЄС на світовому ринку. Значний стрибок у експорті з 2020 до 2022 року може бути пов'язаний з відновленням після світової пандемії COVID-19 та активізацією світового попиту на товари та послуги.

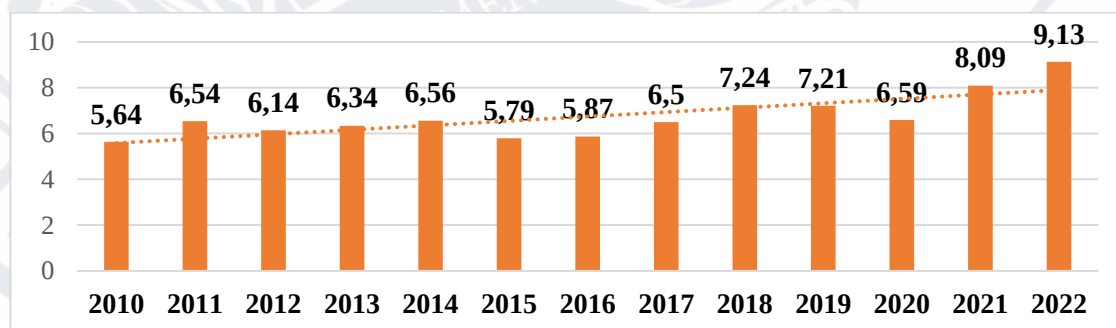


Рисунок 2.6 – Динаміка імпорту товарів та послуг ЄС, 2010-2022 рр.,
трлн дол США

Джерело: складено автором за даними [28]

За аналізований період від 2000 до 2022 року імпорт ЄС зроста майже в 3,6. Значний ріст імпорту може бути пов'язаний зі збільшенням обсягів міжнародної торгівлі, а також з диверсифікацією джерел постачань та розширенням торговельних партнерів ЄС.

2. Зближення економік та зростання ЄС:

Інтеграційні заходи призвели до зближення економік країн ЄС. Це сприяє утворенню спільних стандартів та норм, що спрощує ведення бізнесу та забезпечує більш ефективне використання ресурсів. Заходи для економічного зближення дозволяють різним країнам доповнювати одна одну, стимулюючи розвиток усього регіону. За даними публікацій Індексу Конкурентоспроможності ЄС 2016-2020 рр., можна дійти висновку, що більшість східних регіонів, зокрема в країнах Балтії, Хорватії, Угорщині, Польщі та Словенії, покращили свої показники конкурентоспроможності. Проте, існують негативні тенденції в регіонах Чехії, Румунії, Словаччини та Болгарії, які віддалилися від середнього показника по ЄС. У південних країнах-членах ЄС спостерігається покращення в регіонах Португалії, Іспанії та більшої частини Греції, навіть якщо в останньому випадку рівень конкурентоспроможності виходить із дуже низького показника. Зазначається, що більшість регіонів Італії та Кіпру віддалилися від середнього показника по ЄС, що може вказувати на проблеми в цих областях [23].

3. Спільна господарська політика:

Регіональна інтеграція дозволяє ЄС розвивати спільну господарську політику, що включає в себе координацію економічних стратегій та управління фінансами. Це дозволяє реагувати на економічні виклики та забезпечує стабільність у регіоні (рис. 2.7).

Найвищі темпи зростання відзначалися в період з 2000 по 2005 роки, коли ВВП зроста майже на 65%. Між 2010 і 2015 роками відзначається меншою динамікою, а навіть зменшенням ВВП у 2015 році, що може бути пов'язано з економічними труднощами в цей період, такими як фінансова криза та її

наслідки. У 2022 році відзначається новим рекордним рівнем ВВП в обсязі 16,75 трильйонів доларів США, що свідчить про стійке економічне зростання.

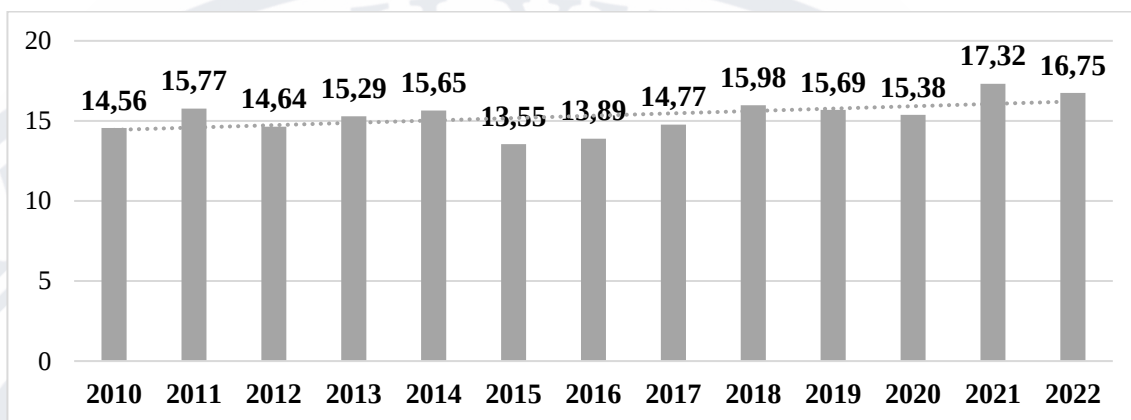


Рисунок 2.7 – Динаміка ВВП ЄС, 2010-2022 рр., трлн дол. США

Джерело: складено автором за даними [29]

4. Соціальні вигоди:

Дані, опубліковані EUROSTAD у 2023 р., свідчать, що безробіття в євроні знизилося до 6,4% у листопаді порівняно з 6,5% у жовтні та 6,7% у листопаді 2022 року. Безробіття в усьому ЄС знизилося з 6% у жовтні до 5,9% у листопаді, порівняно з 6,1% у листопаді 2022 року. Це найнижчі показники, зафіксовані з моменту початку моніторингу ринку праці в квітні 1998 року. Загалом в ЄС безробітними є 12,594 мільйона осіб, у тому числі 10,97 мільйона в євроні. Найвищий рівень безробіття зафіксовано в Іспанії (11,9%) та Греції (9,4%), а найнижчий - у Чехії (2,4%), Ісландії (2,8%) та Польщі (2,8%). Ці дані свідчать про покращення ситуації на ринку праці в ЄС та євроні, де спостерігається стабільне зниження рівня безробіття. Найвищі показники безробіття в Іспанії та Греції свідчать про наявність структурних проблем у цих країнах, тоді як найнижчі показники в Чехії, Ісландії та Польщі вказують на ефективну політику зайнятості та стабільні економічні умови. [26]

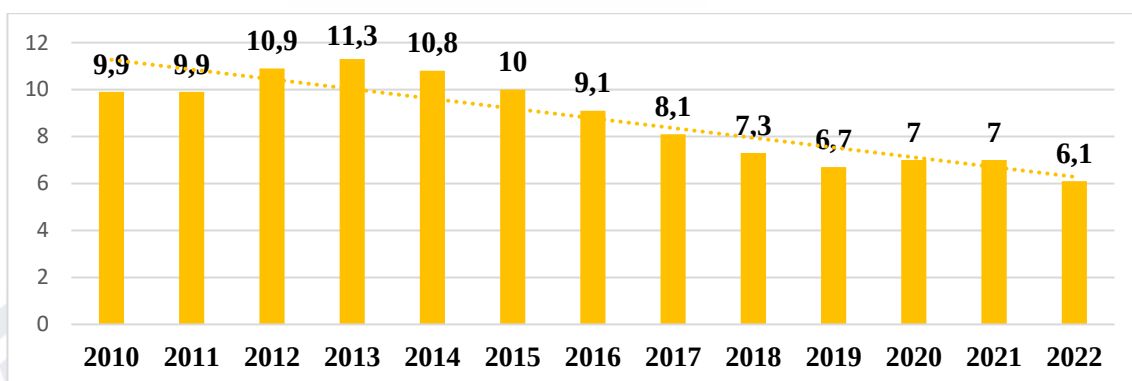


Рисунок 2.8 – Безробіття, загальне (% від загальної кількості робочої сили)

Джерело: [27]

Загальна тенденція: Протягом зазначеного періоду спостерігається тенденція до зниження рівня безробіття. З 2010 року, коли безробіття складало 9,9%, рівень поступово знижувався до 6,1% у 2022 році. Пікові значення: Найвищий рівень безробіття спостерігався у 2013 році, коли він становив 11,3%. Після цього відбулося значне зниження. Значні зміни: З 2015 по 2019 роки рівень безробіття знижувався від 9,1% до 6,7%, що є досить значним поліпшенням. У 2017 році спостерігалось падіння до 8,1%, а потім до 7,3% у 2018 році.

5. Рівень життя: Регіональна інтеграція також впливає на соціальний розвиток. Спільні програми та ініціативи сприяють підвищенню рівня життя, забезпечують соціальну захищеність та рівні можливості для громадян ЄС (рис. 2.9).

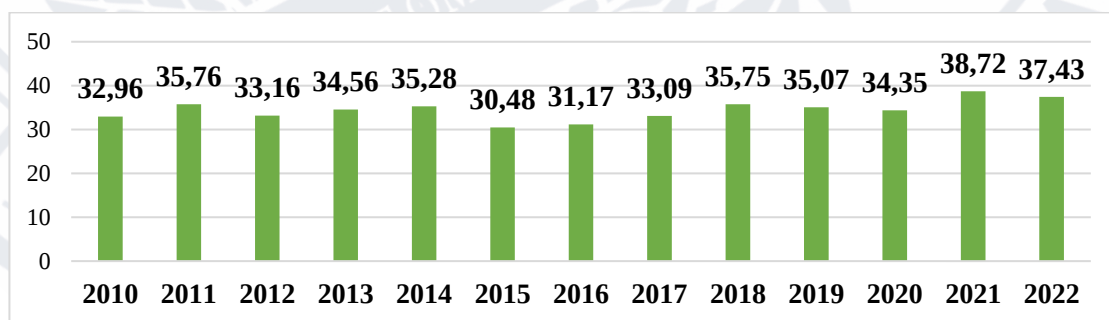


Рисунок 2.9 – Динаміка ВВП на душу населення, 2010-2022 рр.,
тис дол США

Джерело: складено автором за даними [28]

Відзначається значущим зростанням період з 2000 по 2005 роки, коли ВВП на душу населення збільшилося на понад 60% (рис. 2.10). У 2020 році відбулося знову зростання ВВП на душу населення, що може бути пов'язане з відновленням після попередніх труднощів. У 2022 році відзначається новим рекордним рівнем ВВП на душу населення в обсязі 37,4 тисячі доларів США, що свідчить про подальше покращення економічної ситуації та збільшення рівня життя.

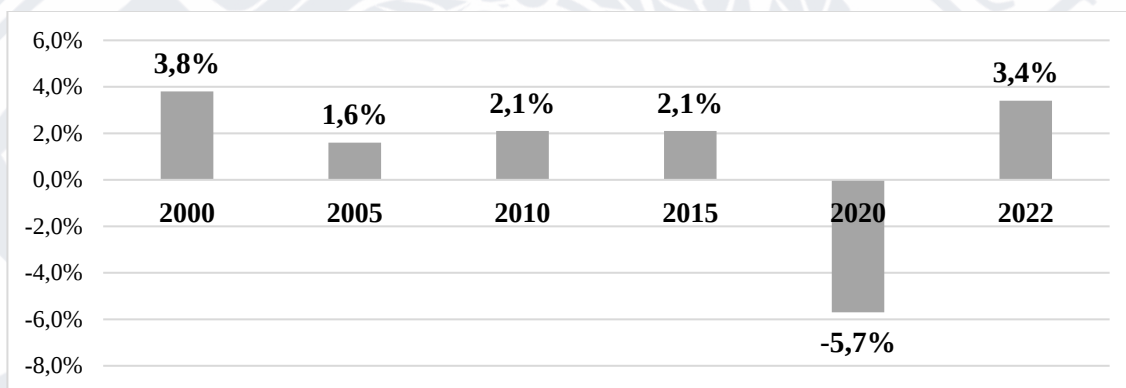


Рисунок 2.10 – Динаміка зростання ВВП на душу населення, 2000-2022 рр., %

Джерело: складено автором за даними [28]

Найвищі темпи зростання спостерігалися у 2000 році (3,8%) та 2022 році (3,4%). Протягом більшості розглянутого періоду темпи зростання були позитивними, що свідчить про загальний позитивний тренд. У 2020 році спостерігається від'ємна динаміка (-5,7%), що може бути пов'язано з економічними труднощами, викликаними пандемією COVID-19.

Далі пропоную провести кореляційно-регресійний аналіз для визначення факторів, що впливають на експорт товарів та послуг країн ЄС. Також за допомогою лінійної регресії розрахуємо відповідні показники. Розрахунки будуть виконані за допомогою програмного забезпечення Microsoft Excel.

Припускаємо, що такі фактори, як імпорту (x1), ВВП (x2) та безробіття (x3), можуть впливати на результуючий показник, зокрема на експорт країн ЄС (y). У наступній таблиці наведено дані для аналізу (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – Аналітичний матеріал для побудови моделі лінійної регресії

Рік	Експорт ЄС трлн дол. США, у	Імпорт ЄС, трлн дол. США, х1	ВВП ЄС, трлн дол. США, х2	Безробіття, % від загальної кількості робочої сили, х3
2010	5,87	5,64	14,56	9,9
2011	6,81	6,54	15,77	9,9
2012	6,56	6,14	14,64	10,9
2013	6,88	6,34	15,29	11,3
2014	7,15	6,56	15,65	10,8
2015	6,38	5,79	13,55	10,0
2016	6,28	5,87	13,89	9,1
2017	7,13	6,5	14,77	8,1
2018	7,85	7,24	15,98	7,3
2019	7,75	7,21	15,69	6,7
2020	7,15	6,59	15,38	7,0
2021	8,75	8,09	17,32	7,0
2022	9,43	9,13	16,75	6,1

Джерело: розраховано автором за допомогою програмного забезпечення Microsoft Excel

Перед побудовою економетричної моделі за допомогою функції «КОРЕЛ» в Microsoft Excel визначимо найбільший зв'язок між залежною змінною у та незалежними змінними х1, х2, х3.

Результати кореляційного аналізу надано в наступній таблиці у вигляді матриці (табл. 2.2).

Таблиця 2.2 – Матриця кореляційного аналізу рівня взаємного впливу змінних у та х1, х2, х3

	у	х1	х2	х3
у	1			
х1	0,989369	1		
х2	0,862764	0,864633	1	
х3	-0,74181	-0,73175	-0,55017	1

Джерело: розраховано автором за допомогою програмного забезпечення Microsoft Excel

Високий рівень експорту та імпорту (0,98) є індикаторами економічної активності та пов'язані зі зростанням ВВП. Зниження безробіття пов'язане зі зростанням експорту та імпорту, що може свідчити про збільшення зайнятості в

галузях, пов'язаних з міжнародною торгівлею. ВВП є важливим показником (0,86), що корелює позитивно як з експортом, так і з імпортом, і негативно з безробіттям (-0,74), підтверджуючи, що економічне зростання сприяє зниженню безробіття. Ці висновки можуть вказувати на те, що для країн ЄС важливо підтримувати стабільний економічний ріст і високий рівень добробуту громадян для забезпечення високих рівнів експорту та імпорту. Інвестиції з країн ЄС також важливі, але їхній вплив на макроекономічні показники менш виражений.

Отже, оскільки рівняння лінійної регресії має наступний вигляд:

$$Y = b_0 + b_1 * x_1 + \dots b_n * x_n \quad (2.1)$$

Необхідно для подальших розрахунків визначити коефіцієнти b_0 та b_1 . Дані коефіцієнти розраховано за допомогою функції «РЕГРЕС» в Microsoft Excel. Результати надано в таблиці нижче.

Таблиця 2.3 – Розраховані коефіцієнти для моделі лінійної регресії

	Коефіцієнти
Y-перетин	0,496242
Змінна X 1	0,93714
Змінна X 2	0,041767
Змінна X 3	-0,02554

Джерело: розраховано автором за допомогою програмного забезпечення Microsoft Excel

$$Y = 0,49 + 0,93 + 0,04 - 0,02 = 1,449613 \quad (2.2)$$

Рівняння регресії показує, що Імпорт і ВВП мають позитивний вплив на Експорт. Безробіття має негативний вплив на Експорт, що узгоджується з економічною теорією: збільшення безробіття може зменшити економічну активність і, відповідно, експорт. Значення R-квадрат дуже високе (0.98), що свідчить про те, що модель добре пояснює змінність залежної змінної експорт.

Висновки до розділу 2

Вплив регіональної економічної інтеграції на Європейське Співтовариство є значущим та багатоплановим. Вона сприяє стабільності, економічному зростанню та підвищенню конкурентоспроможності регіону. У той же час, важливо продовжувати адаптацію та вдосконалення інтеграційних процесів для ефективного відповіді на виклики сучасного світу. З

одного боку, створення єдиного ринку, спільна валюта та інші інтеграційні заходи сприяють підвищенню торговельного обороту, зростанню ефективності виробництва та стимулюванню інноваційного розвитку. З іншого боку, економічна інтеграція також стикається з викликами, такими як розрізненість рівнів розвитку країн, соціальні нерівності та проблеми гармонізації фіскальної політики.

Європейська економічна інтеграція пройшла декілька ключових етапів, починаючи з утворення Європейського вугільного і сталевого співтовариства та закінчуючи створенням Європейського Союзу у його нинішньому вигляді. Форми інтеграції включають економічні союзи, митні союзи, спільні ринки та валютний союз, які сприяють поглибленню економічних зв'язків між країнами-членами.

Основними показниками, що характеризують рівень економічної інтеграції, є валовий внутрішній продукт (ВВП), обсяги експорту та імпорту, інвестиції та рівень зайнятості. Виявлено, що високий рівень ВВП та ВВП на душу населення є ключовими факторами, що впливають на обсяги зовнішньоекономічної діяльності країн ЄС. Інвестиції з країн ЄС мають помірний вплив на економічну інтеграцію, що відображається в середньому рівні кореляції з іншими економічними показниками. Зокрема, кореляція між інвестиціями та експортом становить 0,535, а з імпортом – 0,475. Це вказує на те, що інвестиції є важливим, але не домінуючим фактором економічної інтеграції. Зайнятість також впливає на рівень економічної активності, але її роль потребує подальшого дослідження.

РОЗДІЛ 3

УКРАЇНА ТА ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ

3.1 Передумови та перспективи євроінтеграції України

Інтеграція України до Європейського Союзу є складним та довготривалим процесом, який залежить від різноманітних зовнішніх та внутрішніх факторів. Виконання Угоди про асоціацію, що охоплює широкий спектр питань від безпеки до екології, становить базовий індикатор ефективності зусиль влади в напрямі співпраці з Європейським Союзом. Намір України розвивати відносини з ЄС на принципах інтеграції був вперше виражений у Постанові Верховної Ради України від 2 липня 1993 року «Про основні напрями зовнішньої політики України». В цьому документі було закріплено, що «перспективною метою української зовнішньої політики є членство України в Європейських Співтовариствах за умови, що це не шкодитиме її національним інтересам. З метою підтримання стабільних відносин з Європейськими Співтовариствами Україна підпише Угоду про партнерство і співробітництво, реалізація якої стане першим етапом просування до асоційованого, а згодом - до повного її членства у цій організації». Відносини між Україною та Європейським Союзом були започатковані в грудні 1991 року, коли Міністр закордонних справ Нідерландів, у своєму листі від імені Євросоюзу, офіційно визнав незалежність України [31].

Подальший стратегічний курс України на шляху до європейської інтеграції був визначений та розвинений у Стратегії інтеграції України до ЄС, що була схвалена Указом Президента України від 11 червня 1998 року, та Програмі інтеграції України до ЄС, схваленій Указом Президента України від 14 вересня 2000 року. У цих документах було визначено довготермінову стратегічну мету європейської інтеграції України як набуття повноправного членства в Європейському Союзі. Політика України стосовно розбудови відносин з Європейським Союзом реалізується на основі Закону України від 1 липня 2010 року «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» (в редакції від 1 січня 2015 року). Згідно зі статтею 11 цього Закону однією з основоположних засад

зовнішньої політики України є «забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в ЄС». Стратегією сталого розвитку «Україна – 2020», затвердженою Указом Президента України №5/2015 від 12 січня 2015 року, визначено дорожню карту та першочергові пріоритети становлення та розвитку України як члена європейської сім'ї. У документі зазначено, що ратифікувавши Угоду про асоціацію між Україною та ЄС, Україна отримала інструмент та дороговказ для внутрішніх перетворень, а виконання вимог цієї Угоди відкриває можливість Україні в подальшому стати повноправним членом ЄС. На сьогоднішній день основним документом, що визначає форму, зміст, а також процедуру та механізми координації співробітництва між Україною та ЄС, є Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [32].

У період з 2014 по 2024 роки загальний прогрес виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода про асоціацію) зріс з 72% у 2022 році до 77% у 2023 році, що складає зростання на 5%. У 2023 році прогрес виконання завдань в рамках Угоди про асоціацію становить 88%. Проте Кабінетом Міністрів України виконано 86% завдань.

Результати за 2014-2023 роки включають:

- Кабінет Міністрів України – виконано 75% заходів;
- Верховна Рада України – виконано 64% заходів;
- Інші органи державної влади – виконано 62% заходів.

Сфери найбільшого прогресу виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС відображені на рис. 3.1, 3.2.

Найбільший прогрес спостерігається в сфері «Статистика та обмін інформацією» – 96%. Це може свідчити про успішне впровадження механізмів збору, аналізу та обміну статистичними даними між Україною та ЄС.

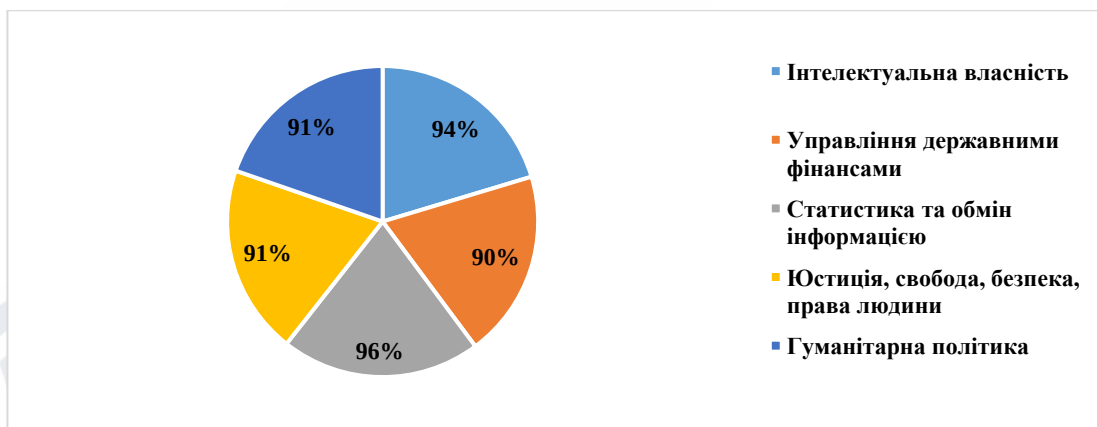


Рисунок 3.1 – Сфери найбільшого прогресу виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, 2022р.%

Джерело: складено автором за даними [30]

«Інтелектуальна власність» також має високий рівень виконання – 94%, що вказує на ефективні заходи щодо захисту прав інтелектуальної власності. «Юстиція, свобода, безпека, права людини» та «Гуманітарна політика» мають рівень виконання 91%, що свідчить про значний прогрес у зміцненні правової системи, захисті прав людини та розвитку гуманітарної політики. «Управління державними фінансами» має рівень виконання 90%, що вказує на суттєві реформи у цій сфері, спрямовані на підвищення ефективності та прозорості управління державними фінансами.

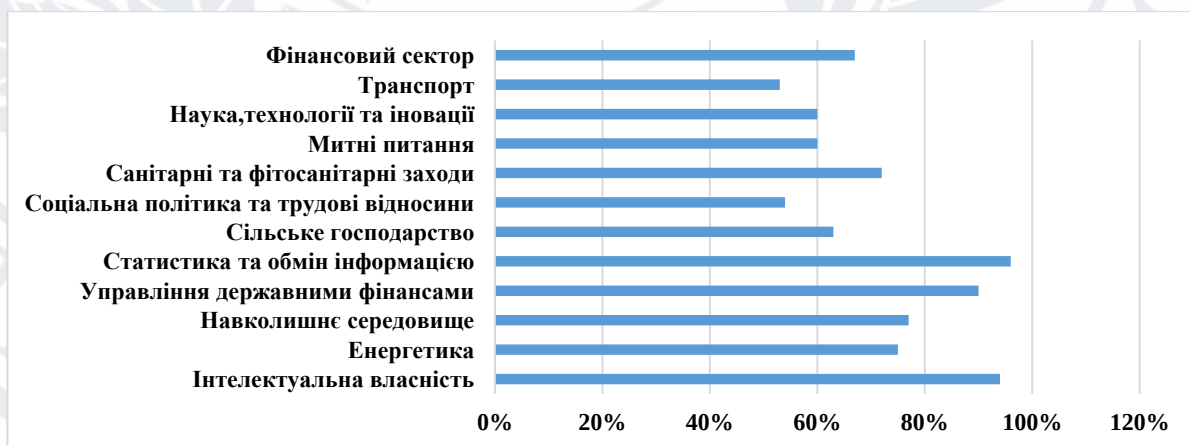


Рисунок 3.2 – Прогрес виконання Україною Угоди про асоціацію з ЄС у 2022 р., %

Джерело: складено автором за даними [30]

Україна відіграє важливу роль серед країн-сусідів Європейського Союзу, а політика сусідства ЄС вже протягом багатьох років підтримує Україну у процесі трансформації та реформ. У 2009 році була започаткована ініціатива ЄС з впровадження політики «Східного партнерства», яка охоплювала шість східноєвропейських пострадянських держав: Азербайджан, Білорусь, Вірменія, Грузія, Молдова та Україну (починаючи з червня 2021 року участь Білорусі в «Східному партнерстві» була призупинена). Більшість програм і проєктів, що наразі реалізуються в Україні у різних сферах, отримують підтримку за рахунок цього інструменту. Загалом, згідно з інформацією на сайті «Прямуємо разом», в Україні наразі реалізується понад 250 програм і проєктів на кошти Європейського Союзу. Опис цих проєктів доступний на сайті у розділі «Проекти», а також на веб-ресурсі, що присвячений співпраці ЄС з країнами Східного партнерства.

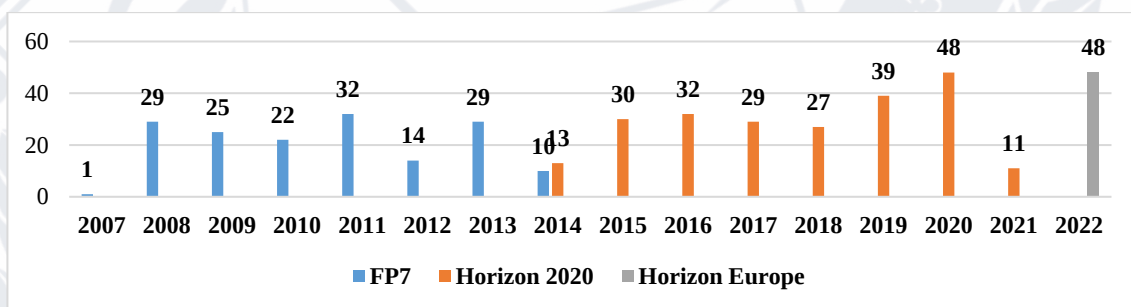


Рисунок 3.3 – Участь України в рамкових програмах ЄС з досліджень та інновацій, кількість підписаних грантів, 2007-2022 рр.

Джерело: складено автором за даними [33]

Україна мала доступ до попередньої програми Horizon 2020. 10 жовтня 2021 року була укладена нова угода з ЄС, яка надала Україні доступ до Horizon Europe та Євратом (Європейська спільнота з атомної енергії) і яка набула чинності 9 червня 2022 року. Відповідно до Угоди про асоціацію українські організації можуть брати участь у цих програмах на тих же умовах, що й організації з країн ЄС. При цьому Україна була звільнена від фінансових внесків на 2021, 2022 та 2023 роки [33].

Інтеграція до ЄС здійснюється в багатьох секторах, які визначають систему відносин Києва і Брюсселя. Зокрема здійснюється моніторинг виконання Угоди за 24 напрямками – від прав людини до інтелектуальної власності. Водночас, зрозуміло, що інтеграція в різних секторах відрізняється за масштабами, станом виконання і часовим горизонтом очікуваних результатів. Тому одним із завдань цього дослідження є визначення позицій експертів щодо пріоритетних напрямів секторальної інтеграції з ЄС, які б виконували роль «локомотивів» для висхідного розвитку та модернізації економіки, соціально-політичної системи України, для її науково-технічного та гуманітарного прогресу. Оцінюючи важливість напрямів секторальної інтеграції, експерти відбудовують наступну градацію:

- енергетика. Це пояснюється важливістю енергетичного сектору для розвитку країни, пріоритетністю подальшої інтеграції до європейських енергоринків, а також складною ситуацією довкола проекту «Північний потік-2» тощо;
- наука і технології, що є базовою складовою модернізації економіки країни в цілому. Безумовно, партнерство з ЄС у сфері розвитку та запровадження нових технологій є одним з пріоритетних напрямів;
- свобода, права людини. Це досить чутлива, проблемна сфера, предмет постійної уваги ЄС і тема діалогу Києва і Брюсселя. Ця проблематика є актуальною з огляду як на внутрішні процеси в Україні, так і на події у сусідній Білорусі;
- безпека і оборона. Ця проблематика тривалий час залишається ключовою в порядку денному відносин Україна-ЄС з огляду як на збройний конфлікт, спровокований Росією проти України, так і на небезпечні загрози тероризму та екстремізму в Європі, зростанню конфліктогенності на теренах ЄС тощо;
- екологія, очевидно, пояснюється тим, що останнім часом у політиці ЄС проблематика екології, боротьби з кліматичними змінами має пріоритетне значення. Україна зацікавлена у приєднанні до європейського «зеленого курсу», яким передбачається перетворення Європи на «кліматично-нейтральний

континент». Це надзвичайно перспективна сфера співробітництва, в т.ч. з огляду на небезпечну екологічну ситуацію в Україні. В ієрархії пріоритетів слід також відзначити як базові сфери – промисловість і підприємництво, фінансовий сектор, сільське господарство, так і цифрову економіку, значення і важливість якої різко зростає. Європейський Союз є найбільшим торговельним партнером України з питомою вагою торгівлі товарами 41,3% від загального обсягу зовнішньої торгівлі України. Товарообіг між Україною та ЄС після відкриття зони вільної торгівлі постійно зростає. У 2022 році Європейський Союз став основним торговельним партнером України, що відобразилося в питомій вазі торгівлі товарами між ними. Співвідношення цього обсягу з обсягом загальної торгівлі країни становило 55,2%. У 2023 році ця тенденція продовжилася, і показник зріс до 56,0% [35].

Отже, ЄС уже тривалий час надає можливість українським інституціям регіонального та місцевого рівня брати участь у різноманітних програмах, спрямованих на розбудову інституційної спроможності, розв'язання актуальних питань місцевого та регіонального розвитку, імплементацію ключових реформ на місцевому рівні, зміцнення місцевої демократії і розвиток громадянського суспільства, подолання кризових ситуацій, забезпечення сталості й адекватне реагування на глобальні зміни тощо. Коло таких можливостей постійно розширюється, особливо після підписання Україною Угоди про асоціацію з ЄС. У межах програм сусідства діє велика кількість таких, що стосуються технічної допомоги. Уже сьогодні Україна має доступ до низки програм транскордонного і транснаціонального співробітництва, а також до таких потужних секторальних програм, як-от LIFE, HORIZON EUROPE, ERASMUS+, SINGLE MARKET, CREATIVE EUROPE, DIGITAL EUROPE, CONNECTING EUROPE FACILITY, EU4HEALTH та деяких інших, які мають і «м'яку» (експертну), і «тверду» (інвестиційну) складові. Багато європейських програм розширили свою підтримку України після початку повномасштабного вторгнення, мобілізовано такий європейський інструмент підтримки країн, які стикаються з

надзвичайними викликами, як-от МЕХАНІЗМ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЄС (UNION CIVIL PROTECTION MECHANISM).

3.2 Участь України в європейських інтеграційних проектах

Європейські інтеграційні процеси активно впливають на сучасну соціокультурну ситуацію України, яка, у свою чергу, вимагає від суспільства певної мобільності та освіченості, відповідного рівня правової культури і правової свідомості. Важливість освітньої співпраці в розвитку та зміцненні стійких і демократичних суспільств, необхідність створення Європейського освітнього простору, підкреслено Сорбонською декларацією (1998 р.). Прийняття міністрами освіти Франції, Італії, Німеччини та Об'єднаного Королівства Декларації європейських міністрів освіти в Болоньї 19 червня 1999 року дало поштовх для розвитку фундаментальних модернізаційних та інтеграційних освітніх змін у багатьох європейських державах, в тому числі і Україні. Загалом за останні 20 років досягнуто суттєвого прогресу в справі взаємного визнання дипломів і кваліфікацій. Сучасну міжнародноправову базу в галузі освіти складають: Ліссабонська конвенція; Європейські директиви до Диплома, розроблені спільно Європейською Комісією, Радою Європи і ЮНЕСКО; Європейська система трансферту навчальних кредитів (ECTS). Правовим підґрунтям забезпечення інтеграційних процесів України у європейський освітній простір є ряд законодавчих актів та стратегічних документів, що визначають напрями розвитку освіти та забезпечують відповідний правовий каркас для цього процесу. Конституція України є основним правовим документом, який визначає основні принципи та цінності українського суспільства, включаючи права та свободи громадян. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, яку Україна ратифікувала, є ключовим кроком у напрямі інтеграції у європейський освітній простір, надаючи країні можливість стати повноправним членом ЄС. Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» та Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період

до 2021 року спрямовані на підвищення якості та конкурентоспроможності освіти, а також прискорення інтеграції України у міжнародний освітній простір. Ці стратегічні документи конкретизують шляхи реалізації концептуальних ідей щодо розвитку освіти та визначають пріоритети у сфері реформування освітньої системи. Положення про Всеукраїнську міжвідомчу координаційно-методичну раду з правової освіти населення та інші нормативні акти, такі як закони "Про вищу освіту" та "Про освіту", визначають правовий механізм забезпечення правової освіти усіх верств населення. Ці закони встановлюють основні принципи та стандарти освіти в Україні, а також регламентують порядок набуття та застосування правових знань і навичок громадянами [34].

Основою правоосвітніх інтеграційних процесів України в ЄС є:

- підвищення рівня правової освіченості та правової поінформованості населення;
- формування у громадян гуманістичних правових ідей, національних і загальнолюдських правових цінностей, спрямованих на подолання правового нігілізму;
- підвищення якості викладання правових дисциплін у закладах освіти усіх рівнів.

Інтеграція України в європейський правоосвітній простір потребує впровадження інновацій, серед яких:

- використання досвіду державотворення сусідніх з Україною держав-членів ЄС;
- адаптація національного законодавства до вимог Болонського процесу;
- спільна підготовка фахівців у європейських закладах вищої освіти (ЗВО) та обмін випускниками;
- вирішення проблем юридичного визнання дипломів ЗВО України у країнах ЄС;
- підготовка фахівців, спроможних захистити українські інтереси в умовах світової конкуренції [36].

Ключовим елементом Угоди про асоціацію між Україною та ЄС є угода щодо створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ПВЗВТ). Ця угода є однією з найбільш амбітних двосторонніх угод, що будь-коли укладав Європейський Союз. Передбачається, що ПВЗВТ в довгостроковій перспективі забезпечить Україні стимул для розвитку зовнішньої торгівлі та економічного зростання, завдяки лібералізації торговельного режиму (зокрема, ліквідації тарифів та квот) між сторонами, а також гармонізації законодавства і нормативно-регуляторної бази. Очікуються політичні, економічні і соціальні наслідки від цієї угоди, а також ряд переваг для вітчизняних виробників товарів і споживачів. Положення щодо поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ПВЗВТ) представлені у 15 главах, 25 додатках та 2 протоколах. Відповідно до Глави 1 «Доступ до ринку», після офіційного започаткування ПВЗВТ з 1 січня 2016 року між Україною та ЄС була ліквідована значна кількість імпорتنих та експортних мит. Україна та ЄС скасували ввізні мита на близько 97% та 96,3% тарифних позицій відповідно. Для промислових товарів лібералізація торгівлі означала миттєве скасування діючих імпорتنих мит на абсолютну більшість товарів (82,6% для України та 91,8% для ЄС), з перехідним періодом для решти товарів. Для легкових автомобілів та одягу, що був у вжитку, передбачено використання спеціальних інструментів захисту [38].

З моменту тимчасового застосування Угоди та її ратифікації, щодо сільськогосподарської продукції, Україна скасувала мита на 35,2% тарифних ліній, тоді як ЄС – на 83,1%. Водночас, для інших видів продукції, по 52% тарифних ліній, Україна встановила перехідні періоди тривалістю від 1 до 7 років, на 9,8% – часткову лібералізацію, і на 3,0% – безмитні тарифні квоти. Врешті-решт, це означає, що для найбільш чутливих галузей української економіки поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі надає більше часу для адаптації до більш конкурентного ринкового середовища, що забезпечує вітчизняним споживачам доступ до ширшого асортименту продовольчих товарів за нижчими цінами. Європейський Союз визначив перехідні періоди на 2,0% тарифних ліній (тривалістю 3 та 7 років), а для найбільш чутливих товарів

(14,9%) було запроваджено доступ в межах безмитних тарифних квот. Ці квоти стосуються таких товарів, як зернові, свинина, яловичина, птиця та деякі інші сільськогосподарські продукти. З іншого боку, Україна та країни-члени ЄС домовилися, що з моменту набуття чинності Угоди про зону вільної торгівлі вони не будуть застосовувати нових експортних мит у двосторонній торгівлі, тоді як існуючі експортні мита в Україні мають бути поступово скасовані протягом наступних 10 років. Однак, для окремих товарних груп, таких як насіння соняшнику, шкіряна сировина та певні види брухту чорних і кольорових металів, було запроваджено механізм спеціального захисту, що передбачає сплату додаткового збору. Загальний строк дії цього захисного механізму становить 15 років. Щодо нетарифних бар'єрів у зовнішній торгівлі товарами, Угода включає певні базові правила СОТ, зокрема ті, що стосуються національного режиму, заборони обмежень імпорту та експорту, а також порядку державної торгівлі тощо. Іншими словами, для часткового заміщення імпорту товарів, які виробляються вітчизняними виробниками в умовах ПВЗВТ, доцільно використовувати нетарифні методи, такі як технічні бар'єри, квоти та ліцензування ввезення. Ці методи широко застосовуються ЄС для регулювання доступу іноземних товарів на свій ринок [37].

Ліквідація чи зниження мит на ввезення товарів у рамках поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі повинна стимулювати експорт. Очікувалось, що внаслідок лібералізації торговельного режиму українські експортери заощаджуватимуть щороку 487 млн євро. Водночас, внаслідок скасування вітчизняних ввізних мит, європейські експортери повинні заощаджувати 391 млн євро на рік. Зокрема, агропродовольчий сектор економіки України мав отримати найбільший економічний ефект у короткостроковій перспективі завдяки зменшенню імпортних мит з боку ЄС: 330 млн євро для сільськогосподарської продукції та 53 млн євро для переробленої сільськогосподарської сировини. Також для аграрної галузі очікуються позитивні довготермінові ефекти. Прогнозується збільшення надходжень прямих іноземних інвестицій, у тому числі у формі створення нових спільних

агропромислових підприємств. Запровадження нових технологій виробництва та переробки сільськогосподарської продукції повинно гарантувати захист внутрішнього споживача від неякісного імпорту. Крім того, передбачається розбудова транспортно-логістичної інфраструктури України. Як наслідок, це сприятиме покращенню рівня життя людей у сільській місцевості.

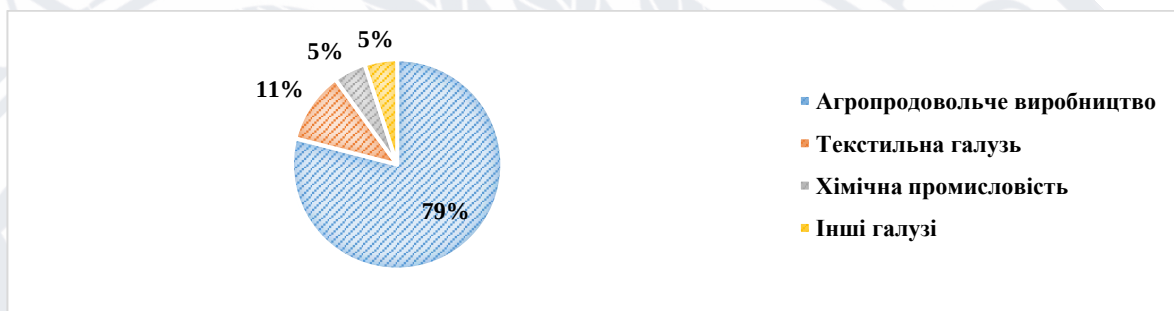


Рисунок 3.4 – Структура прогнозованих економічних вигод для українських експортерів від поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі (від скасування мит), %

Джерело: складено автором за даними [38]

Після офіційного запровадження зони вільної торгівлі з країнами-членами ЄС, Україна знизила імпортні мита на продукцію машинобудування та побутові пристрої на загальну суму до 75,2 млн євро. Щодо транспортних засобів, Україна зобов'язалася скасувати ввізні мита на суму 117,3 млн євро

Також у рамках трансформації зовнішньоторговельного режиму було лібералізовано торгівлю текстильними виробами. У цьому сегменті економічні вигоди українських та європейських експортерів складатимуть майже 24,4 млн євро та 8,7 млн євро відповідно. Проте, з метою захисту вітчизняної текстильної промисловості від зовнішньої конкуренції через можливе зростання імпорту вживаного одягу (секонд-хенду), було запроваджено спеціальні умови лібералізації. Зокрема, одночасно з поступовим (протягом 5 років) скороченням ставки імпортного мита повинні застосовуватися так звані вхідні ціни, які встановлюються в євро у розрахунку за кілограм чистої ваги. Скасування зі сторони ЄС мит на ввезення продукції хімічної промисловості надає змогу

українським виробникам і експортерам заощаджувати 26,8 млн євро щороку, тоді як економічний вигаш для європейських постачальників хімічної продукції від ліквідації імпорних мит нашою державою складе 64,3 млн євро. Для отримання більшого економічного ефекту від торговельної інтеграції з ЄС важливо розвивати міжнародну кооперацію. Відомий український вчений-економіст В.М. Гейць зазначає, що реалізувати потенціал у розвитку торгівлі з ЄС можна в межах розширення кооперації між українськими та європейськими асоціаціями товаровиробників, а не між компаніями, які часто є конкурентами. Вихід на ринки ЄС можливий для компаній з іноземним (європейським) капіталом [35].

Отже, участь України в європейських інтеграційних проектах є важливим кроком у напрямку досягнення економічної стабільності та розвитку. Одним із ключових елементів цієї інтеграції є Угода про асоціацію з ЄС, яка включає створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ПВЗВТ). Ця угода відкриває нові можливості для українських підприємств, сприяючи зростанню експорту завдяки ліквідації митних бар'єрів та гармонізації законодавства. Водночас, вона передбачає значну адаптацію української економіки до європейських стандартів, що може стати викликом для деяких галузей, але в довгостроковій перспективі стимулюватиме підвищення їхньої конкурентоспроможності. Інтеграція в європейський економічний простір також сприяє залученню іноземних інвестицій, розвитку транспортно-логістичної інфраструктури та впровадженню сучасних технологій. Це, своєю чергою, може призвести до поліпшення якості життя населення, особливо у сільській місцевості. Важливу роль відіграють нетарифні методи регулювання торгівлі, які забезпечують захист національних виробників від надмірної конкуренції. Таким чином, участь України в європейських інтеграційних проектах є стратегічним напрямом, який має потенціал для забезпечення стійкого економічного зростання та модернізації різних секторів економіки. Для максимізації вигод від цієї інтеграції необхідно продовжувати реформування національної економіки, зміцнювати інституційні спроможності та розвивати міжнародну кооперацію.

3.3 Проблеми та виклики процесів євроінтеграції для України

Зауважено, що сучасний етап розвитку міжнародних відносин характеризується активними інтеграційними процесами як у світі загалом, так і в Європі зокрема. З одного боку, посилюються зв'язки у вже існуючих об'єднаннях різних типів, відбувається вступ нових членів до цих об'єднань, а також створення нових (наприклад, Альянсу України, Великої Британії й Польщі). Доведено, що одним із найактивніших учасників сучасних інтеграційних процесів в Європі, особливо після повномасштабного вторгнення, є Україна, яка протягом певного часу вже здійснює процес європейської інтеграції, що залишається головним напрямком зовнішньої політики країни. Зазначено, що євроінтеграція України є складним питанням, оскільки вона передбачає інтеграцію в різні європейські структури та інституції. Проте найважливішим аспектом є сам процес вступу до Європейського Союзу, під час якого відбуваються всі мінімально необхідні інтеграційні заходи. Цей процес у Україні триває протягом значної тривалості. На поточному етапі один з головних викликів європейської інтеграції України стосується забезпечення виходу країни на траєкторію стійкого економічного зростання після подолання кризи, спричиненої пандемією COVID-19, та подолання макроекономічних дисбалансів, що обмежують стійкість державних фінансів і міжнародну конкурентоспроможність України. Внаслідок повномасштабного вторгнення росії, гальмування реформ та деградація системи державного управління економікою, протягом останніх років для України характерна спадна динаміка такого ключового макроекономічного показника, як ВВП на душу населення.

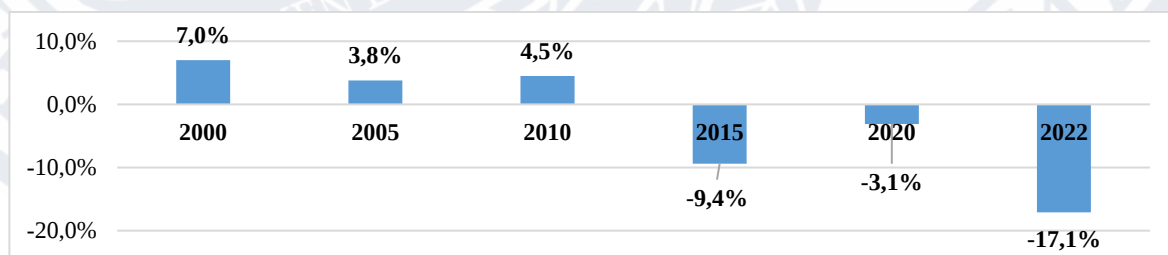


Рисунок 3.5 – Динаміка ВВП на душу населення України, 2000-2022 рр., %

Джерело: складено автором за даними [40]

Порівняльна оцінка показує, що у 2019 році обсяг ВВП на душу населення України був меншим, ніж аналогічний показник Литви у 5,3 разу, Чехії – у 5 разів, Польщі – у 3,7 разу, Болгарії – у 2 рази. За оцінкою МВФ, у 2020 році відставання України від цих держав ЄС за рівнем добробуту населення збільшилося: розрив між Україною та Чехією досяг 6,7 разу, Литвою – 5,9 разу, Польщею – 4,5 разу, Болгарією – 2,7 разу. Така тенденція, особливо враховуючи посилення негативного впливу пандемії COVID-19 через її «хвилеподібний» характер, вказує на загрозу дивергенції між економіками України та ЄС. З огляду на це, український уряд має розробити відповідну стратегію протидії.

Суттєві перешкоди на шляху повноцінної інтеграції України до об'єднаної Європи можуть виникнути внаслідок процесів деіндустріалізації української економіки, які набули інтенсивності з 2014 року. За даними офіційної статистики, індекс фізичних обсягів валової доданої вартості.

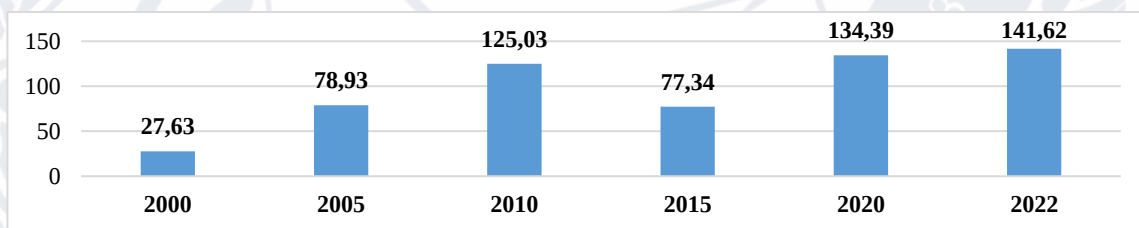


Рисунок 3.6 – Динаміка валової доданої вартості в основних цінах, 2000-2022 рр., млрд дол США

Джерело: складено автором за даними [39]

Порівняно з індустріальними державами ЄС Україна значно програє в індустріальному розвитку, ризикуючи перетворитися на країну з малою, сировинною та низько-технологічною економікою. Сформований в останні роки чіткий тренд деіндустріалізації України – це прямий шлях до «клубу» технологічно й економічно малорозвинених держав з низькою конкурентоспроможністю, що веде у протилежному напрямку від розвиненої Європи, яка живе цінностями Четвертої промислової революції та системно впроваджує концепцію «Індустрія 4.0». Очевидно, проблема полягає в

орієнтирах і підходах державної економічної політики нашої країни, які призводять до її дивергенції у промисловому розвитку з ЄС [47].

Українські науковці вказують на безперспективність тієї пасивної позиції, яку наша держава зайняла щодо розбудови власного промислового виробництва, та хибність нині домінантного підходу до розвитку вітчизняної економіки лише на основі використання поточних конкурентних переваг країни – дешевих природних, земельних і трудових ресурсів. Саме така позиція значною мірою зумовила глибоку деіндустріалізацію, аграризацію та посилення сировинного ухилу економіки України, в той час як для сталого розвитку вона потребує формування перспективних конкурентних переваг, заснованих на інноваціях і високих технологіях, та зрештою – інклюзивної індустріалізації [41].

На підтримання інтеграційних та конвергенційних процесів між Україною та ЄС негативно впливає нестабільний стан української валютно-фінансової системи. Це значною мірою пов'язано з незавершеністю реформ фінансового сектору та низьким рівнем розвитку ринків фінансових послуг в Україні; низькою ефективністю фінансової інтеграції країни у європейський та глобальний простір; вразливістю національної валютно-фінансової системи до зовнішніх впливів кризових явищ [42].

Лібералізація взаємного доступу до ринків, передбачена Угодою про асоціацію та створенням зони вільної торгівлі між Україною та ЄС, часто розглядається як одна з найбільш очевидних переваг цього угоди. Визначені в Угоді графіки лібералізації були розподілені в часі, з особливою увагою на експорт товарів ЄС до України, що загалом вважається сприятливим для України, дозволяючи їй адаптуватися до конкуренції в чутливих секторах. Однак ця асиметрія у графіку лібералізації компенсується двома факторами, що негативно впливають на Україну. По-перше, застосування тарифних квот до значної кількості агропродовольчого експорту України до ЄС. По-друге, існування високих технічних бар'єрів для доступу українських промислових товарів на ринок ЄС. Унаслідок цієї асиметрії, переваги тарифної лібералізації для України нейтралізуються труднощами виходу на ринок ЄС через технічні

обмеження. Це призводить до різних динамік в українському експорті в ЄС у різних секторах економіки у період з 2010 по 2022 рік [46].

Європейський Союз є головним торговельним партнером України. У 2022 році частка торгівлі товарами з ЄС становила 55,2% від загального обсягу торгівлі України. У 2023 році цей показник зріс до 56 %.

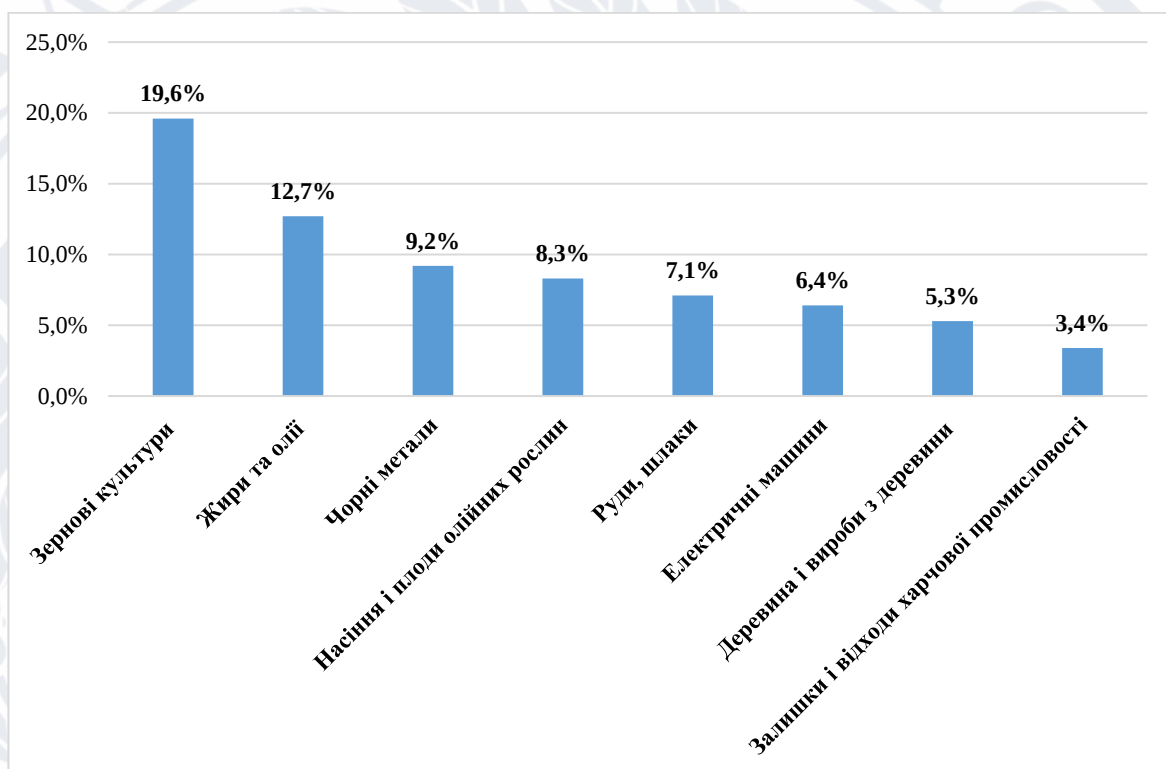


Рисунок 3.7 – Питома вага експорту ЄС з України, 2023 р., %

Джерело: складено автором за даними [45]

Успіхи українських виробників машин і обладнання, а також різних готових виробів на європейському ринку, хоча й стабільно зростають, проте за обсягом є досить помірними. Вони не вдаються компенсувати втрати на російському ринку, що виникли внаслідок тривалих торговельних конфліктів і політики цілеспрямованого витіснення України з російських ринків. Торгова лібералізація значно вплинула на європейський експорт до України. Фактично всі основні групи товарів, що експортуються з ЄС, відчули значне зниження обсягів у зв'язку з гострою девальвацією гривні у 2014-2015 роках, а також через

зменшення доходів та падіння платоспроможного попиту. Цей фактор виявився більш впливовим, ніж ефекти тарифної лібералізації [44].

Проблемним аспектом євроінтеграційної політики України є недостатність механізмів стимулювання досягнення визначених цілей. Це призводить до того, що багато політичних цілей, що встановлені на центральному рівні, не враховують інтересів та програм діяльності різних учасників ринку. Проблема полягає як у недостатності технічної підтримки для проведення потрібних структурних реформ, так і в відкритому дефіциті фінансових ресурсів, необхідних для створення інфраструктури та здійснення інвестицій у ключові сфери.

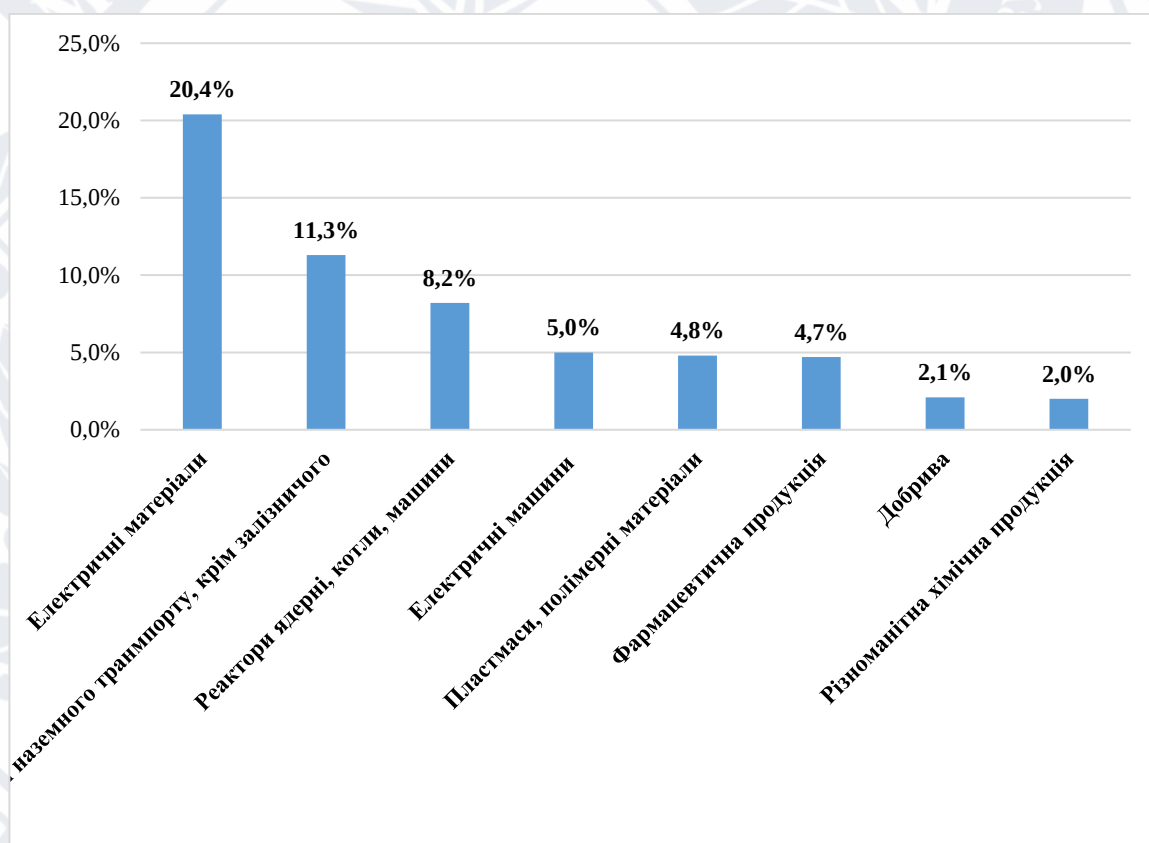


Рисунок 3.8 – Питова вага імпорту ЄС в Україну, 2023 р., %

Джерело: складено автором за даними [45]

Протягом кількох останніх років в Україні спостерігається тенденція до індустріалізації, але разом із цим також спостерігається структурна деградація економіки та зовнішньої торгівлі. Неухильне зростання боргової залежності від

зовнішнього кредитування та масштабний вплив трудових ресурсів за кордон також є помітними тенденціями. Саме ці причини значною мірою спонукали українських урядовців до ініціювання на початку 2019 року перегляду Угоди про асоціацію з Європейським Союзом. Однак, слід зазначити, що йшлося переважно про перегляд додатків до Угоди, оскільки внесення змін безпосередньо до її тексту вимагало б ратифікації оновленого варіанта всіма 27 країнами-членами ЄС, що є політично складним і тривалим процесом [42].

У спільній заяві за підсумками 22-го Саміту Україна – ЄС, який відбувся у жовтні 2020 року, було зазначено про прогрес у частині оновлення додатків до Угоди щодо телекомунікацій, навколишнього середовища, клімату та фінансової співпраці. Фактично, на саміті було досягнуто принципової домовленості щодо початку двосторонньої роботи з широким переглядом додатків до Угоди. Так, відбулося засідання Ради асоціації між Україною та ЄС у лютому 2021 року, на якому сторони погодили продовжувати посилення економічної інтеграції та регуляторного зближення України з ЄС у таких сферах як цифрова економіка, спрощення торгівлі, митне співробітництво, юстиція та внутрішні справи в рамках Угоди про асоціацію.

Висновки до розділу 3

У Відповідності до Угоди про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом, укладеної в 2014 році, визначено масштабні завдання, виконання яких необхідно для наближення перспектив отримання членства в ЄС. Успіх в досягненні цих цілей визначально залежить від подолання тенденцій дивергенції та запуску конвергенційних процесів між Україною та Європейським Союзом. На даному етапі Україні необхідна реконструкція власної економіки відповідно до нової архітектури в європейському та світовому просторі. Для держави є доцільним рухатися шляхом реконструктивного економічного розвитку, що полягає в поєднанні корінної перебудови наявних конструкцій соціально-економічної системи з відновленням власної ідентичності та господарської

суб'єктності України на засадах соціальної справедливості. Це сприятиме посиленню конкурентоспроможності країни, а також – забезпеченню соціально-економічної конвергенції та повноцінної інтеграції з Євросоюзом. У той же час, Україна повинна докласти відповідні зусилля для досягнення прогресу у створенні сучасних високотехнологічних виробництв та уникнення ризиків подальшої деіндустріалізації та закріплення «сировинної спеціалізації» власної економіки. Переваги, досягнуті протягом періоду 2014–2022 років у рамках європейської інтеграції України, пов'язані з її інституційним розвитком та становленням громадянського суспільства. Також значним досягненням є значне зростання обсягів торгівлі з Євросоюзом, що свідчить про ефективність Поглибленої та всеохопної зони вільної торгівлі, яка була запроваджена з 1 січня 2016 року. Однак основні виклики європейської інтеграції України пов'язані з проблемами економічного зростання, деіндустріалізації, структурно-динамічних диспропорцій у зовнішній торгівлі, макрофінансової стійкості, а також гальмування конвергенції та поглиблення соціальної дивергенції між Україною та ЄС. На цей інтеграційний процес впливають виклики, які ініційовані інституційним розвитком як України, так і ЄС.

ВИСНОВКИ

Розвиток продуктивних сил країн невід'ємно веде до їхнього виходу на міжнародний ринок, зростання взаємозалежності національних економік та розвитку міжнародних зв'язків. Цей процес сприяє інтернаціоналізації господарського життя та зближенню національних політичних та економічних структур країн, що утворюють форми взаємодії між ними. Однією з найважливіших організаційних форм інтернаціоналізації виробництва є економічна інтеграція.

Регіональна економічна інтеграція представляє собою ключовий аспект сучасних міжнародних економічних відносин. Вона відображає зусилля країн для спільного розвитку та співпраці з метою досягнення взаємної вигоди. Розглядаючи рівні та форми регіональної економічної інтеграції, можна виявити різноманітні підходи та моделі співпраці між країнами. На перший погляд, рівні регіональної економічної інтеграції визначають глибину залучення країн у спільний економічний простір. Вони починаються від простих форм співробітництва, таких як зони преференційної торгівлі, і досягають більш високих рівнів, таких як повна економічна інтеграція, де країни-учасниці об'єднуються на рівні політичного та економічного розвитку. З точки зору форм регіональної економічної інтеграції, існують різні механізми співпраці. Від зон вільної торгівлі, де країни знижують тарифи та інші бар'єри для торгівлі, до митних союзів, де вони встановлюють спільний зовнішній тариф. З одного боку, створення єдиного ринку, спільна валюта та інші інтеграційні заходи сприяють підвищенню торговельного обороту, зростанню ефективності виробництва та стимулюванню інноваційного розвитку. З іншого боку, економічна інтеграція також стикається з викликами, такими як розрізненість рівнів розвитку країн, соціальні нерівності та проблеми гармонізації фіскальної політики. Європейська економічна інтеграція пройшла декілька ключових етапів, починаючи з утворення Європейського вугільного і сталевого співтовариства та закінчуючи створенням Європейського Союзу у його нинішньому вигляді. Форми інтеграції

включають економічні союзи, митні союзи, спільні ринки та валютний союз, які сприяють поглибленню економічних зв'язків між країнами-членами.

Ефективність інституційної системи ЄС дозволяє їй швидко адаптуватися до змін у глобальному та регіональному середовищі, забезпечуючи актуальність та дієвість політики Союзу. Інституційна еволюція та революція дозволяють підтримувати динамічний баланс між стабільністю та інноваціями в управлінні. Важливо також підкреслити значення принципів колегіальності, відкритості та прозорості, які сприяють довірі та співпраці між інститутами та державами-членами. Взаємодія між наднаціональними та національними структурами на основі паритетності і взаємної відповідальності зміцнює єдність і цілісність Європейського Союзу, забезпечуючи його стійкість та здатність до подальшого розвитку.

Високий рівень експорту та імпорту є індикаторами економічної активності та пов'язані зі зростанням ВВП. Зниження безробіття пов'язане зі зростанням експорту та імпорту, що може свідчити про збільшення зайнятості в галузях, пов'язаних з міжнародною торгівлею. ВВП є важливим показником, що корелює позитивно як з експортом, так і з імпортом, і негативно з безробіттям, підтверджуючи, що економічне зростання сприяє зниженню безробіття. Ці висновки можуть вказувати на те, що для країн ЄС важливо підтримувати стабільний економічний ріст і високий рівень добробуту громадян для забезпечення високих рівнів експорту та імпорту. Інвестиції з країн ЄС також важливі, але їхній вплив на макроекономічні показники менш виражений. Рівняння регресії показує, що Імпорт і ВВП мають позитивний вплив на Експорт. Безробіття має негативний вплив на Експорт, що узгоджується з економічною теорією: збільшення безробіття може зменшити економічну активність і, відповідно, експорт. Значення R-квадрат дуже високе (0.98), що свідчить про те, що модель добре пояснює змінність залежної змінної експорт.

Економічна інтеграція обумовлює формування єдиного політико-правового простору. Слід відзначити, що економічні інтегративні союзи є менш тривалими, ніж політичні, які формуються на основі реалізації економічних

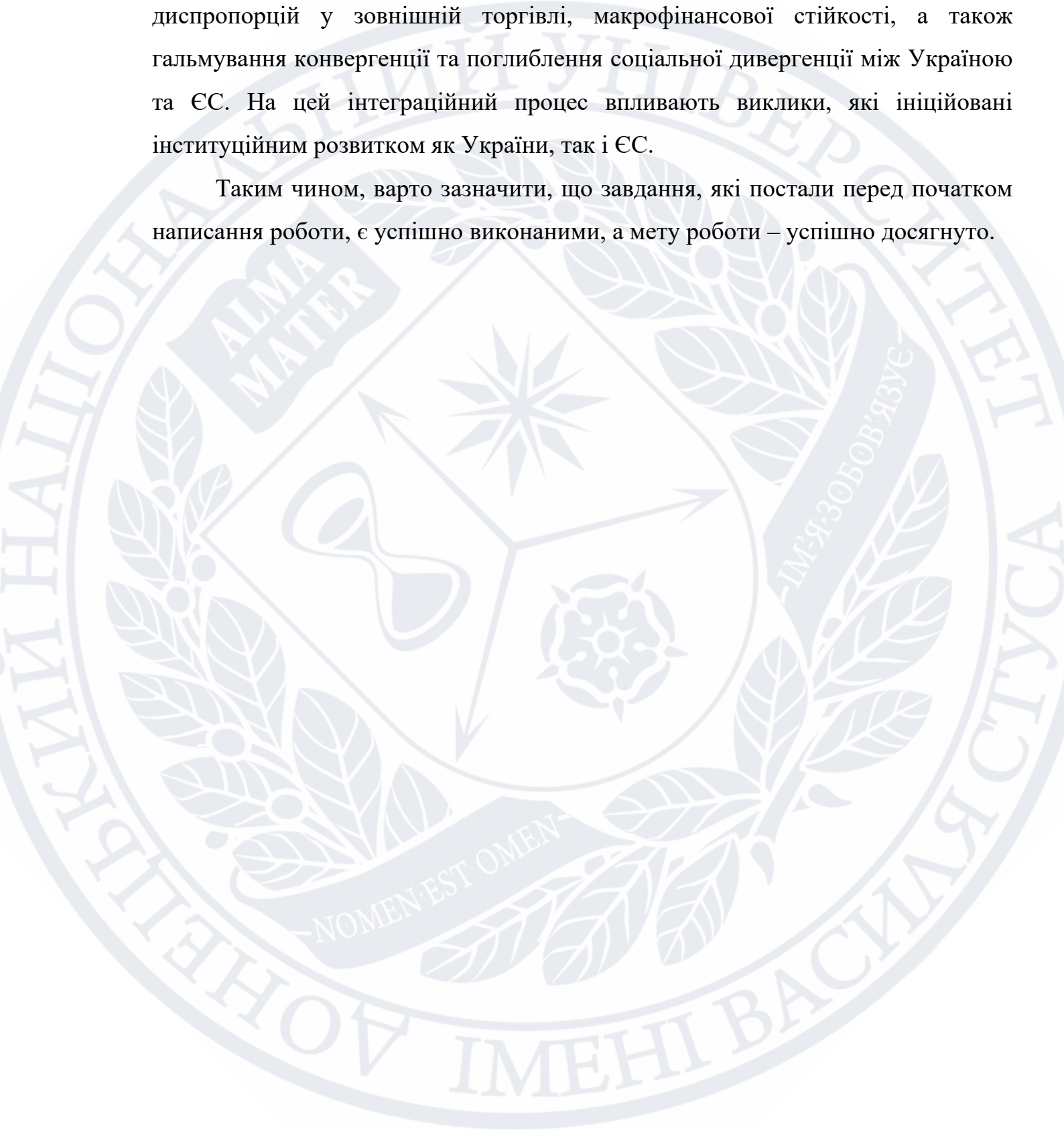
інтересів. Це пояснюється тим, що економіка є найбільш утилітарною сферою, кожна із держав шукає найбільш вигідні шляхи її функціонування, тому вони часто змінюють формати своїх економічних інтегративних об'єднань. Однак, незважаючи на це, економічна інтеграція є ключовим елементом у формуванні стійких міжнародних відносин та сприяє покращенню економічного благополуччя країн-учасниць.

ЄС уже тривалий час надає можливість українським інституціям регіонального та місцевого рівня брати участь у різноманітних програмах, спрямованих на розбудову інституційної спроможності, розв'язання актуальних питань місцевого та регіонального розвитку, імплементацію ключових реформ на місцевому рівні, зміцнення місцевої демократії і розвиток громадянського суспільства, подолання кризових ситуацій, забезпечення сталості й адекватне реагування на глобальні зміни тощо. Коло таких можливостей постійно розширюється, особливо після підписання Україною Угоди про асоціацію з ЄС. У межах програм сусідства діє велика кількість таких, що стосуються технічної допомоги. Участь України в європейських інтеграційних проектах є важливим кроком у напрямку досягнення економічної стабільності та розвитку. Одним із ключових елементів цієї інтеграції є Угода про асоціацію з ЄС, яка включає створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ПВЗВТ). Ця угода відкриває нові можливості для українських підприємств, сприяючи зростанню експорту завдяки ліквідації митних бар'єрів та гармонізації законодавства. Водночас, вона передбачає значну адаптацію української економіки до європейських стандартів, що може стати викликом для деяких галузей, але в довгостроковій перспективі стимулюватиме підвищення їхньої конкурентоспроможності.

Переваги, досягнуті протягом періоду 2014–2022 років у рамках європейської інтеграції України, пов'язані з її інституційним розвитком та становленням громадянського суспільства. Також значним досягненням є значне зростання обсягів торгівлі з Євросоюзом, що свідчить про ефективність Поглибленої та всеохопної зони вільної торгівлі, яка була запроваджена з 1 січня

2016 року. Однак основні виклики європейської інтеграції України пов'язані з проблемами економічного зростання, деіндустріалізації, структурно-динамічних диспропорцій у зовнішній торгівлі, макрофінансової стійкості, а також гальмування конвергенції та поглиблення соціальної дивергенції між Україною та ЄС. На цей інтеграційний процес впливають виклики, які ініційовані інституційним розвитком як України, так і ЄС.

Таким чином, варто зазначити, що завдання, які постали перед початком написання роботи, є успішно виконаними, а мету роботи – успішно досягнуто.



СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дахно І. Регулювання зовнішньоекономічної діяльності : навч. посіб. 472 с.
2. Наумов М.С. Сутність та основні форми зовнішньоекономічної діяльності фірми : тексти лекцій. 2018. 61 с.
3. Павленчик А.О. Організація зовнішньоекономічних операцій: тексти лекцій. 13 с.
4. Гребельник О.П. Основи зовнішньоекономічної діяльності: навч. посібник., 2017. 432 с.
5. Пан М.П., Торкатюк В.І., Шутенко А.Л., Вороніна О.С. Основи зовнішньоекономічної діяльності: тексти лекцій. 2018. 158 с.
6. Торгова Л. В. Основи зовнішньоекономічної діяльності : навч. посібник. 2018. 512 с.
7. Кредісова А.І. Управління зовнішньоекономічною діяльністю: навч. посібник: 2-ге вид., випр. і доп. 2019. 552 с.
8. Khatabook. International trade, definition, benefits, types and factors. 2020. URL: <https://khatabook.com/blog/international-trade/> (дата звернення: 07.04.2024).
9. Козик В.В., Панкова Л.А., Даниленко Н.Б. Міжнародні економічні відносини : Навч. посіб. 6-те вид., стер. К.: Знання, 2016. 368 с.
10. Гуцалюк О.М. Управління інтеграційним розвитком корпоративних підприємств: теорія, методологія, практика: монографія. Запоріжжя, Видавничий дім «Гельветика». 2018. 424 с.
11. Гуцалюк О.М. Теоретико-методологічне забезпечення управління корпоративними інтеграційними процесами. Університет митної справи та фінансів. 2019. Дніпро. 570 с.
12. Сердюков К.Г. Корпоративний контроль в господарських товариствах: теорія, методологія, практика : монографія. Харків: 2018 Константа. 400 с.
13. Амеліна І.В., Попова Т.Л., Владимиров С.В. . Міжнародні економічні відносини: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 256 с.

14. Філіпенко А.С. Міжнародна економічна інтеграція: сучасний теоретичний дискурс. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. 2016. Вип. 23 (3). С. 54-61.

15. Коваленко С.І. Транскордонні кластерні системи – мезорівень міжнародних інтеграційних об'єднань. *Причорноморські економічні студії*. 2016. Вип. 11. С. 22-26.

16. European Commission. 2023. URL: https://economy-finance.ec.europa.eu/economic-research-and-databases/economic-databases/ameco-database_en (дата звернення: 07.04.2024).

17. World Economic Outlook database, International Monetary Fund, October. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2023/October> (дата звернення: 10.04.2024).

18. Shapiro, J. and J. Puglierin, (2023) The art of vassalisation: How Russia's war on Ukraine has transformed transatlantic relations', Policy Brief, April, European Council on Foreign Relations. 2023. URL: <https://ecfr.eu/publication/the-art-of-vassalisation-how-russias-war-on-ukraine-has-transformed-transatlantic-relations/> (дата звернення: 13.04.2024).

19. Прокопенко Л.Л., Рудік О.М., Рудік Н.М. Інституційна система ЄС. 2021. URL: <https://crust.ust.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4243256a-e957-450b-a174-cb9bea238bff/content> (дата звернення: 13.04.2024).

20. Cini M. European Union Politics. Borragan. Oxford: Oxford University Press, 2016. 471 p.

21. Borot J., Engert O., Salazar P. (2017), Tailoring your integration approach to specific deals. McKinsey Insights. 2017. URL: <https://www.mckinsey.com/businessfunctions/organization/our-insights/tailoring-your-integration-approach-to-specific-deals> (дата звернення: 20.04.2024).

22. The European Union: What it is and what it does. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2018. 60 p.

23. BRIEFING The EU system in perspective. *The European Union and regional economic integration*. 2021. URL:

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/689369/EPRS_BRI\(2021\)689369_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/689369/EPRS_BRI(2021)689369_EN.pdf). (дата звернення: 20.04.2024).

24. World Competitiveness Ranking.

URL:<https://www.imd.org/centers/wcc/world-competitiveness-center/rankings/world-competitiveness-ranking/> (дата звернення: 20.04.2024).

25. Canh, P. N., Schinckus, C., & Dinh Thanh, S. What are the drivers of shadow economy? A further evidence of economic integration and institutional quality. *The Journal of International Trade & Economic Development*. 30(1), 47–67 p. 2021.

26. How does economic integration affect Progress along the investment development path. A case study of EU member vs. non-member countries from Eastern Europe. *Journal of modern science*. 2(49), 2022. URL: <https://www.jomswsge.com/pdf-15531587571?filename=How%20Does%20Economic.pdf> (дата звернення: 20.04.2024).

27. How can Europe turn on the taps of foreign investment? EY Europe Attractiveness Survey 2023. URL: https://assets.ey.com/content/dam/ey-sites/ey-com/en_ro/news/2023/5/ey-european-attractiveness-survey-2023.pdf (дата звернення: 22.04.2024).

28. The World Bank URL: <https://www.worldbank.org/en/home> (дата звернення: 22.04.2024).

29. UNCTADSTAD URL: <https://unctadstat.unctad.org/datacentre/> (дата звернення: 22.04.2024).

30. Звіт про виконання Угоди про асоціацію Україна – ЄС. 2021. URL:<https://www.kmu.gov.ua/news/opryliudneno-shchorichnyi-zvit-pro-vykonannia-uhody-pro-asotsiatsiiu-ukraina-ies> (дата звернення: 27.04.2024).

31. Представництво України при Європейському Союзі. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/torgovelnno-ekonomichne-spivrobitnictvo-ukrayina-yes/pokazniki-torgovelnno-ekonomichnogo-spivrobitnictva-ukrayina-yes> (дата звернення: 27.04.2024).

32. Євтушенко В.А., Рахиан М.С. Зовнішньоекономічна діяльність України з країнами ЄС. *Світове господарство і Міжнародні економічні*

відносини. Випуск 47. 2020. С. 42-43.

33. Огляд програм Європейського Союзу, доступних для заявників з України. 2024. URL: <https://eef.org.ua/wp-content/uploads/2024/03/Posibnyk-Oglyad-program-YES-dostupnyh-dlya-zayavnykiv-z-Ukrai-ny.pdf> (дата звернення: 05.05.2024).

34. Interreg Europe. 2021–2027. Programme manual. Version 2. URL: https://www.interregeurope.eu/sites/default/files/202302/IRE_programme_manual_annexes.pdf (дата звернення: 19.05.2024).

35. Ukraine 2023 Report. European Commission. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-11/SWD_2023_699%20Ukraine%20report.pdf (дата звернення: 05.05.2024).

36. Відносини між ЄС та Україною у фактах та цифрах. EU Neighbours East. Веб-сайт — URL: <https://www.euneighbours.eu/uk/east/stayinformed/publications/vidnosini-mizh-es-ta-ukrainoyu-u-faktakh-ta-cifrah>. (дата звернення: 10.05.2024).

37. Власенко В. Перспектива членства для України в ЄС залишається відкритою. Deutsche Welle. Веб-сайт. URL: <https://www.dw.com/uk/перспектива-членства-для-україни-в-єсзалишається-відкритою/a-51235848>. (дата звернення: 13.05.2024).

38. National bank of Ukraine: Inflation report. URL: <https://bank.gov.ua/en/news/all/ekonomika-mayje-povnistyu-nadolujit-vtrati-vid-koronakrizi-u-2021-rotsi--inflyatsiyniy-zvit-nbu> (дата звернення: 13.05.2024).

39. Trend economy. URL: https://trendeconomy.ru/data/export_hsm?time_period=2021-08&reporter=Ukraine&commodity=TOTAL (дата звернення: 13.05.2024).

40. Державна служба статистики України: Статистичні дані. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 20.05.2024).

41. Кіндзерський Ю.В. Інклюзивна індустріалізація для сталого розвитку: до засад теорії та політики формування. *Економіка України*. 5(714), 21–23. 2021.

42. Savelyev, Y., Lyzun, M., Kuryliak, V., & Lishchynskyy, I. (2021). Economic integration of the Visegrad Four and Ukraine in the context of historical narratives and global challenges. *European Journal of Sustainable Development*, 10(2), 44–58. URL: <https://ecsdev.org/ojs/index.php/ejsd/article/view/1209/1191> (дата звернення: 20.05.2024).

43. Rodrigues, M.J. (Ed.). (2021). Our European future. Charting a progressive course in the world. Foundation for European Progressive Studies. URL: https://www.feps-europe.eu/attachments/publications/our_european_future_ipdf%201.pdf (дата звернення: 20.05.2024).

44. Gritsenko, A., Borzenko-Slozko, O., & Burlay, T. (2021). Ukraine's European integration and its current challenges. *Vilnius University Open Series*, 6–11. URL: <https://doi.org/10.15388/VGISC.2021.1> (дата звернення: 20.05.2024).

45. Торговельні відносини між Україною та ЄС 2023. URL: [https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=ae131754-36dc-4e6f-9a8f89e872b8b451&title=BiuletenPotochnogoStanuTorgovelnikhVidnosinMizhUkrainoiuTas#:~:text=Європейський%20Союз%20є%20головним%20торговельним,на%20рівні%2056%2C0%20%25.&text=3ТО%202022%3A%20%24%2054%2C9,\(↓1%2C5%20%25\)](https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=ae131754-36dc-4e6f-9a8f89e872b8b451&title=BiuletenPotochnogoStanuTorgovelnikhVidnosinMizhUkrainoiuTas#:~:text=Європейський%20Союз%20є%20головним%20торговельним,на%20рівні%2056%2C0%20%25.&text=3ТО%202022%3A%20%24%2054%2C9,(↓1%2C5%20%25)) (дата звернення: 20.05.2024).

46. Тимошук О.Г. Вплив російсько-української війни на євроінтеграційні процеси в контексті набуття Україною статусу кандидата в члени ЄС: міжнародно-правовий аспект. URL: http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2022/4/part_3/14.pdf (дата звернення: 19.04.2024).

47. Європарламент рекомендував надати Україні статус кандидата на вступ до ЄС. Європейська правда. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/03/1/7135011/#comments> (дата звернення: 20.05.2024).